

**Stichting
Pensioenfonds
Huntsman Rozenburg**

Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg
Merseyweg 10, 3197 KG Botlek Rotterdam
Postbus 1020, 3180 AA Rozenburg
Telefoon: 0181 - 29 21 49
Telefax: 0181 - 29 39 18
www.pensioenfondshuntsman.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 41125674

**Verslag over het boekjaar
1-1-2015 t/m 31-12-2015**

Inhoud

	Pagina
Bestuur en organisatie	5
Meerjarenoverzicht	7
Bestuursverslag	
Algemene pensioenontwikkelingen	9
Fondsspecifieke ontwikkelingen	11
Beleggingen	23
Fondsspecifieke ontwikkelingen	25
Risicomanagementbeleid	28
Samenvatting actuariel verslag	33
Verantwoordingsorgaan	
Verslag van het Verantwoordingsorgaan over 2015	35
Taak en werkwijze.	35
Reactie bestuur	36
Samenvatting visitatierapport 2015	37
Jaarrekening	
Balans per 31 december	40
Staat van baten en lasten	42
Kasstroomoverzicht	44
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	45
Toelichting op de balans per 31 december	48
Toelichting op de staat van baten en lasten	54
Risicoparaagraaf	58
Overige gegevens	
Gebeurtenissen na balansdatum	69
Financiering 2015	69
Financiering 2016	69
Resultaatbestemming	69
Actuariële verklaring	70
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	72

Pagina**Bijlagen**

Overzicht belegd vermogen

79

Begrippenlijst

80

Bestuur en organisatie

Bestuur per 31 december 2015

*Benoemd door de directie van
 Huntsman Holland BV*

N. Mol (1958)	voorzitter
P.C. Oostveen (1954)	secretaris
M.R. Janssen (1971)	algemeen bestuurslid (tot 01-03-2015)

*Benoemd door de Ondernemingsraad
 van Huntsman Holland BV*

mw A.C.J. Impens (1951)	algemeen bestuurslid
E. Maliepaard (1957)	algemeen bestuurslid

Gekozen door gepensioneerden

G.C. Plaisier (1946)	algemeen bestuurslid
----------------------	----------------------

Beleggingscommissie

B. de Jong (1961)	voorzitter
P.C. Oostveen (1954)	secretaris
E. Maliepaard (1957)	
M.J. Burbach (1972)	

Pensioenbureau

P.C. Oostveen (1954)	Manager Pensioenfonds
R. Brand (1960)	Front-office

Verantwoordingsorgaan

E. Barents (1947)	voorzitter
W.J. Veenendaal (1943)	secretaris
L.A.C. Thring (1960)	
J.C.P. Veerman (1946)	
B.G. Febus (1936)	(tot 28-01-2016)

Organisatie

Administratie	AZL N.V., Heerlen
Actuaris	Adviserend: Willis Towers Watson, Rotterdam Certificerend: Willis Towers Watson, Purmerend
Vermogensbeheer	NN Investment Partners, Heerlen
Accountants	EY Accountants LLP, Maastricht
Bankiers	Kas Bank NV, Amsterdam ING Bank, Amsterdam

Meerjarenoverzicht

	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Aantallen										
Verzekerden										
Deelnemers	371	374	369	387	412	422	433	473	476	478
Gewezen deelnemers	524	559	605	631	667	728	810	835	1.141	1.276
Pensioengerechtigden	1.407	1.395	1.411	1.399	1.376	1.312	1.241	1.212	1.190	1.147
	2.302	2.328	2.385	2.417	2.455	2.462	2.484	2.520	2.807	2.901
Financiële gegevens (in duizenden euro)										
Technische voorzieningen voor risico pensioenfondss										
Pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondss	447.376	439.579	378.724	399.646	374.236	343.467	323.405	319.534	274.751	285.406
Prepensioenverplichtingen	8	12	28	94	453	510	924	1.655	2.286	3.495
Technische voorzieningen voor risico deelnemers										
Pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	2.877	2.984	2.467	2.328	1.944	1.910	1.692	1.563	2.092	1.863
Reserves										
Algemene reserve	58.200	64.450	59.815	26.406	8.731	30.421	24.019	-11.085	114.128	19.673
Beleggingsreserves	0	0	0	0	0	0	0	0	0	79.871
Dekkingsgraad										
FTK	112,9%	114,7%	115,8%	107%	102%	109%	107%	97%	141%	135%
APP										134%
Premiebijdragen	7.854	7.523	7.229	8.492 ¹⁾	11.126 ²⁾	12.063 ³⁾	12.554 ³⁾	6.590	6.119	6.324
Uitkeringen	18.210	18.620	19.179	19.572	19.725	18.857	18.223	17.970	16.703	16.150
Beleggingen voor risico pensioenfondss										
Belegd vermogen (excl. lopende interest en liquide middelen)	500.056	499.647	434.385	421.371	379.984	370.020	343.925	308.751	385.682	385.310
Beleggingsopbrengsten	12.217	77.505	25.534	54.732	18.478	33.613	44.749	-68.680	8.999	31.815
Rendement op basis van total return	2,5%	18,1%	6,2%	14,6%	5,2%	9,9%	14,9%	-17,8%	2,4%	8,8%

1) Inclusief € 1 miljoen extra werkgeverspremie uit hoofde van herstelplan.

2) Inclusief € 4 miljoen extra werkgeverspremie uit hoofde van herstelplan.

3) In 2009 en 2010 € 5 miljoen extra werkgeverspremie uit hoofde van herstelplan.

Bestuursverslag

Algemene pensioenontwikkelingen

Het verslagjaar werd weer gekenmerkt door diverse, nieuwe wettelijke maatregelen – geen onderdeel van het complexe pensioenbedrijf werd ‘gespaard’. Hiermee onderscheidt het onderhavige jaar zich overigens niet van de voorgaande jaren. Het aanvullende pensioenterrein staat permanent in de politieke en maatschappelijke belangstelling. Dat de primaire verantwoordelijkheid bij sociale partners ligt, is een steeds minder gehoorde opvatting.

Op het terrein van de financiering van de aanvullende pensioenen trad halverwege het jaar het nieuwe Financiële Toetsingskader (FTK) in werking, terwijl de communicatie onderwerp werd van diverse nieuwe wettelijke voorschriften. Aan de uitvoeringskant van het pensioenbedrijf kan in dit verband onder meer gewag worden gemaakt van de introductie van het algemene pensioenfonds (APF), verruiming van de rol van de ondernemingsraad en onderzoek naar de toegevoegde waarde van de toepassing van de ‘organisatie van openbaar belang’-status op pensioenfondsen.

Voorts kwam de werking van DC-regelingen door de lage rentestand onder druk te staan, werd als noodmaatregel de voormalige ‘pensioenknip’ weer van stal gehaald, terwijl verder aan een structurele oplossing wordt gewerkt. Op voornoemde en andere (niet-) wettelijke ontwikkelingen wordt hierna ingegaan.

Nieuw Financieel Toetsingskader en het vervolg

Het FTK is na een lange voorgeschiedenis in het verslagjaar door de pensioenfondsen in twee fasen geïmplementeerd. Met ingang van 1 juli 2015 werden met name de actuariële en bedrijfstechnische nota en de uitvoeringsovereenkomst aangepast. Uiterlijk op 1 oktober 2015 moesten de fondsen hun risicohouding hebben bepaald en diende de zogenaamde aanvangshaalbaarheidstoets te zijn uitgevoerd. Voor de concrete inhoud hiervan wordt verwezen naar het hoofdstuk over de fondsspecifieke ontwikkelingen. Het nieuwe FTK had primair tot doel om financiële schokken beter te kunnen opvangen en te zorgen voor een stabiele ontwikkeling van de pensioenaanspraken en -rechten. Desondanks blijft het onrustig op het aanvullende pensioenterrein en leidt de voortdurende rentegevoeligheid van het pensioensysteem tot discussies in de media, bij politieke partijen en belanghebbendenorganisaties.

De hiervoor bedoelde omstandigheden hebben voeding gegeven aan de opvatting dat het nieuwe FTK in het kader van de hervorming van het stelsel zeker geen (voorlopig) ‘eindstation’ zal kunnen zijn. Staatssecretaris Klijnsma van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) kondigde, onder verwijzing naar een aantal maatschappelijke ontwikkelingen, een discussie aan over de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel c.q. de houdbaarheid in de 21e eeuw. In het begin van het verslagjaar werd een in 2014 gestarte Nationale Pensioendialoog met conclusies afgerond, in het voorjaar gevolgd door een SER-advies met enige alternatieve uitkeringsystemen. Genoemd adviesorgaan kondigde bovendien nader onderzoek aan naar de mogelijkheden van een systeem van opbouw van persoonlijk pensioenvermogen, gecombineerd met collectieve risicodekking. Ondertussen zond het kabinet een brief naar de Tweede Kamer met de hoofdlijnen van een nieuw pensioenstelsel.

Wet verbetering pensioencommunicatie onomstreden

Het is bekend dat het pensioenstelsel in de loop der jaren bijzonder complex is geworden en inmiddels moeilijk uitlegbaar. Er bestond dan ook geen noemenswaardige weerstand tegen een pakket maatregelen ter verbetering van de communicatie. Deze maatregelen zijn op 1 juli 2015 ingegaan en zullen fasegewijs in werking treden. Enkele maatregelen worden derhalve in het eerstvolgende boekjaar opgepakt. De wet beoogt onder meer een grotere rol voor de werkgever(s), vergemakkelijkt de introductie van digitale communicatie,

verlangt een gesegmenteerde benadering van de doelgroepen en introduceert de normen 'evenwichtig' en 'correct' in de wijze van communiceren. Daarnaast zijn de functionaliteiten van het Pensioenregister uitgebreid en worden nog nieuwe toegevoegd.

In het hoofdstuk over de fondsspecifieke ontwikkelingen zal worden ingegaan op de implementatie van de voornoemde maatregelen en de aanpassing van het communicatiebeleidsplan.

Algemeen pensioenfonds sluit beter aan bij behoeften

Het aantal pensioenfonds in Nederland neemt nog steeds af. De toegenomen werkdruk en eisen ten aanzien van geschiktheid en betrouwbaarheid van bestuurders maken het steeds moeilijker om zelfstandig en tegen redelijke uitvoeringskosten te functioneren. Al jaren wordt gezocht naar mogelijkheden tot samenwerking tussen pensioenfonds. Een met dit doel wettelijk mogelijk gemaakt multi-ondernemingspensioenfonds bleek in de praktijk niet te voldoen. Aan het einde van het verslagjaar is daarom het algemene pensioenfonds (APF) geïntroduceerd. Dit juridische vehikel lijkt meer kans van slagen te maken. Al voordat een en ander operationeel kan worden gemaakt, is er veel belangstelling voor deze uitvoeringsvorm aan de dag gelegd. Behoud van eigen identiteit binnen een groter samenwerkingsverband is een belangrijk aspect.

De vergunningseisen en -procedure zijn aan het slot van het verslagjaar door DNB gepubliceerd, de vergunningverlening moet in het begin van het komende jaar nog zijn beslag krijgen. Dan wordt ook nadere wetgeving verwacht om verplicht gestelde bedrijfstak-pensioenregelingen bij een APF te kunnen onderbrengen, zonder dat de EU-mededingingsregels in gedrang komen.

Systematische aanpak integriteitsrisico's en belangenverstremgeling, andere toezichtthema's

Aan het einde van 2014 dienden de pensioenfonds bij DNB de resultaten in van een self assessment belangenverstremgeling. Vervolgens publiceerde de toezichthouder in het begin van het onderhavige verslagjaar sector breed de resultaten van dit assessment en was er aanleiding om de toezichteisen te verduidelijken. Gedurende het gehele verslagjaar bleef dit onderwerp op bestuursniveau aandacht vragen. Uiteindelijk hebben de fondsbesturen de risico's met betrekking tot de belangverstremgeling systematisch in kaart gebracht en uitgebreid naar alle integriteitsrisico's. De vorenbedoelde systematische aanpak heeft erin geresulteerd dat de fondsbesturen voor zichzelf hebben vastgesteld wat de betreffende risico's inhouden, heeft een beoordeling plaatsgevonden wat betreft de kans dat deze risico's optreden, gevolgd door een inschatting van de mogelijke financiële en immateriële impact van die risico's. Daarna zijn in die systematiek de houdbaarheid van de beheersingsmaatregelen onderzocht, eindigend in een goed overzicht van welke risico's het bestuur accepteert en welke niet. Het gehele proces heeft geleid tot een groter bewustzijn van deze risico's, de bestuursverantwoordelijkheid kon -beter dan voorheen- worden waargemaakt.

In het hoofdstuk over de fondsspecifieke ontwikkelingen wordt nader ingegaan op de uitgevoerde risicoinventarisatie, -analyse en -beheersing. De in dit kader gebruikte methodiek leent zich voor toepassing op het in kaart brengen van andere risicocategorieën en periodieke evaluatie van doelstellingen en beleid.

In het verlengde hiervan is RJ 400 gewijzigd en dienen alle pensioenfonds vanaf het onderhavige boekjaar de risicoparagraaf uit te breiden met een beschrijving van de risicobereidheid.

Voorts is in het verslagjaar een aantal pensioenfonds door DNB benaderd om onderzoek te doen naar hun zelfstandig bestaansrecht en continuïteit. De kring van pensioenfonds die hiertoe opdracht kregen, wordt in het volgende boekjaar naar verwachting nog verbreed.

Het is inmiddels gebruikelijk geworden dat de DNB en Autoriteit Financiële Markten (AFM) voortijdig de speerpunten van hun toezichtbeleid in enig jaar met de sector communiceren. Van de fondsbesturen wordt bijzondere aandacht voor de betreffende onderwerpen verwacht. In het verslagjaar stonden, behalve integer en transparant handelen, professionalisering van de governancestructuur en evenwichtige belangenafweging bij de premievaststelling centraal.

Fondsspecifieke ontwikkelingen

Missie en visie

In het gevoerde beleid staat het belang van de deelnemers en gepensioneerden altijd voorop. Het bestuur van het pensioenfonds heeft hierbij als belangrijkste taak te zorgen voor een goede financiële beheersing en een evenwichtige belangenafweging. Zo kan de hoofddoelstelling het beste worden gerealiseerd: inkomen verzorgen bij ouderdom, arbeidsongeschiktheid en overlijden. Vertrouwen van belanghebbenden dat het pensioenfonds deze taak serieus neemt en goed uitvoert, is een voorwaarde voor de continuïteit van het pensioenfonds. Het bestuur heeft een missie en visie gedefinieerd.

Missie

Veiligheid, zekerheid en continuïteit bieden aan alle deelnemers en pensioengerechtigden.

Visie

Ons beleid richt zich op voldoende rendement tegen aanvaardbare risico's, een kostenefficiënte werkwijze en organisatie en een open communicatie aan alle deelnemers en andere belanghebbenden.

Naleving wet- en regelgeving

Het bestuur is niet bekend met overtredingen van de wet- en regelgeving.

De code pensioenfonds wordt nageleefd met de beste intenties. Voor het bestuur zit de waarde ervan in de dialoog en afgewogen besluitvorming, meer dan in het naleven van de letter van de code. Zaken waarvan Pensioenfonds Huntsman van de code afwijkt, zijn:

- Er is geen aparte noodprocedure opgesteld, anders dan voor het geval van een crisissituatie. De lijnen tussen bestuursleden en uitvoerders zijn zo kort dat in een noodsituatie direct contact vanzelfsprekend is en snelle besluitvorming kan worden afgestemd.
- De evaluatie van het bestuur is een continu proces. Externe hulp daarbij wordt niet overwogen omdat het niet in waarde toevoegt, maar wel tot hogere kosten leidt.
- Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit in het bestuur. Het houdt daarbij rekening met opleiding, achtergrond en persoonlijkheid. Diversiteit is in de samenstelling van het bestuur aanwezig, maar geen doel op zich. Om de continuïteit niet in gevaar te brengen gelden er geen maximale zittingstermijnen voor bestuursleden of andere organen.

De bestuursleden ondertekenen ieder jaar de gedragscode. Alle bestuursleden verklaren in een bestuursvergadering zich te houden aan de gestelde gedragsregels.

Pensioenfonds Huntsman heeft een compliance officer benoemd.

Nieuwe Financiële Toetsingskader

Dit hoofdstuk geeft een toelichting op de wijzigingen die vanaf 2015 van kracht zijn voor pensioenfonds in het kader van het nieuwe Financiële Toetsingskader (nFTK).

Toekomstbestendig pensioenstelsel

Met de (fiscale) wijzigingen in de wet- en regelgeving is per 1 januari 2015 de fiscaal gefaciliteerde opbouw verder beperkt. De belangrijkste wijzigingen zijn de verlaging van de maximale opbouwpercentages voor pensioen en de aftopping van het pensioengevend jaarsalaris op €100.000. Boven de €100.000 is pensioenopbouw niet meer fiscaal gefaciliteerd via de zogeheten omkeerregeling.

Naast deze wijzigingen is het nFTK per 1 januari 2015 van kracht geworden. Het nFTK omvat de financiële eisen waaraan pensioenfonds moeten voldoen. Belangrijkste doel van de nieuwe regels is een robuust toekomstbestendig pensioenstelsel waarin het pensioenvermogen van de deelnemer stabiel wordt beheerd en een evenwichtige verdeling van lusten en lasten plaatsvindt tussen generaties.

Beleidsdekkingsgraad

Het nFTK leidt tot een compleet contract waarin fondsbeslissingen minder afhankelijk zijn van dagkoersen. Sociale partners en pensioenfondsen dienen vooraf openlijk te communiceren over de verdeling van financiële risico's tussen jongeren en ouderen. Zo dient de dekkingsgraad gedefinieerd te worden, waarboven volledige indexatie wordt verleend en dient vastgelegd te worden welke maatregelen genomen worden bij een lage dekkingsgraad. Het gaat hierbij om de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad, genaamd de beleidsdekkingsgraad. Door het gebruik van de beleidsdekkingsgraad is het fonds minder gevoelig voor dagkoersen. Mede aan de hand van de beleidsdekkingsgraad wordt bepaald of het pensioenfonds in een tekortsituatie verkeert, of een pensioenverlaging noodzakelijk is en of toeslagverlening gegeven kan worden.

Toeslagverlening

Toeslagen mogen verleend worden vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110%. Daarnaast moet de gegeven toeslag toekomstbestendig zijn. Dit betekent dat het eigen vermogen boven de beleidsdekkingsgraad hoog genoeg moet zijn om de toegezegde toeslagverlening ook in de toekomst te kunnen financieren. In de praktijk impliceert dit voor een gemiddeld pensioenfonds dat een toeslag van 1% mogelijk wordt bij een beleidsdekkingsgraad van 120% en een toeslag van 2% bij een beleidsdekkingsgraad van 130%.

Premie

Om fluctuaties in de hoogte van de premie te voorkomen blijft het mogelijk om de kostendekkende premie vast te stellen met een methodiek van premiedemping. Deze demping kan daarbij plaatsvinden op basis van een 10-jaarsgemiddelde rente of op basis van een prudent verwacht rendement. Wordt voor de laatste optie gekozen dan is er een opslag nodig voor financiering van de indexatie bij middelloonregelingen. Tot slot vervalt de DNB-beleidsregel dat de premie, in het geval van een dekkingstekort, moet bijdragen aan herstel. Voor de gebeurtenissen na balansdatum wordt verwezen naar pagina 69.

Nieuwe herstelplansystematiek

Een pensioenfonds moet een herstelplan indienen wanneer de beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad op basis van het strategisch beleggingsbeleid ligt. Dit moet binnen 3 maanden na constatering van het tekort. Alleen als het tekort per 1 januari 2015 is vastgesteld, dan dient het pensioenfonds het herstelplan voor 1 juli 2015 bij DNB in.

Doel van deze nieuwe systematiek voor herstelplannen is dat de gevolgen van dalingen in de beleidsdekkingsgraad direct worden vertaald in het nemen van maatregelen, zoals het aanpassen van de premie, het verlagen van de toeslag of in het uiterste geval een pensioenverlaging. De maatregelen mogen over maximaal 10 jaar worden gespreid, ze moeten generatie-evenwichtig zijn en een pensioenfonds moet binnen 10 jaar weer terug zijn op het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Elk jaar wordt de financiële situatie van het fonds bezien; is de beleidsdekkingsgraad na 1 jaar lager dan de vereiste dekkingsgraad, dan dient het pensioenfonds een herstelplan in, waaruit blijkt hoe het fonds weer binnen 10 jaar herstelt naar de vereiste dekkingsgraad.

Het herstelplan vervalt zodra de beleidsdekkingsgraad gelijk is aan de vereiste dekkingsgraad. Tot slot wordt een belangrijke regel geïntroduceerd en dat is dat de beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds niet langer dan vijf achtereenvolgende jaren onder de minimaal vereiste dekkingsgraad mag liggen. Indien dit wel het geval is en de actuele dekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad dan dient de actuele dekkingsgraad direct teruggebracht te worden naar de minimaal vereiste dekkingsgraad. Dit kan door een bijstorting van de werkgever of door een pensioenverlaging te laten plaatsvinden.

Pensioenverlaging

Om weer financieel solvabel te worden, blijven pensioenverlagingen het laatste redmiddel. Zijn er geen maatregelen meer voorhanden, is de beleidsdekkingsgraad 5 jaar achter elkaar lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad én is de actuele dekkingsgraad lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad dan moet het pensioenfonds de pensioenen verlagen. Ook als een pensioenfonds in een herstelsituatie niet binnen 10 jaar naar het vereist eigen vermogen kan toegroeien moet het pensioenfonds de pensioenen verlagen. De pensioenverlaging mag over een periode van maximaal 10 jaar worden gespreid en moet ten minste tijdsevenredig plaatsvinden. Heeft een pensioenfonds een sterk vergrijsd deelnemersbestand, is het voornemens te liquideren of is er een grote waardeoverdracht aanstaande, dan kan DNB het pensioenfonds verplichten de hersteltermijn te verkorten.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets toetst de financiële opzet van het fonds en toetst of het verwachte pensioenresultaat voldoet aan de door het fonds zelf gestelde normen onder meerdere scenario's. Het pensioenfonds zelf definieert hoe ver het pensioenresultaat mag wegzakken. Blijkt uit de haalbaarheidstoets dat het verwachte pensioenresultaat niet voldoet aan deze norm, dan moet dit gecommuniceerd worden aan de achterban én sociale partners en leidt dit er mogelijk toe dat het pensioencontract herzien wordt.

Vereist eigen vermogen onder het nieuwe FTK

Het vereist eigen vermogen stijgt ten opzichte van het vereist eigen vermogen onder het oude FTK. Dat komt door de gewijzigde rekenregels, waarmee onder het nieuwe FTK het vereist eigen vermogen vastgesteld wordt. Het vereist eigen vermogen blijft een belangrijk criterium, omdat het onder andere een rol speelt bij de premiestelling, de beoordeling of het fonds zich in een herstelsituatie bevindt, de beoordeling of het fonds een pensioenverlaging moet doorvoeren en of een toeslag verleend mag worden.

Bestuur, beleggingscommissie, pensioenbureau

De heer Janssen is per 1 maart 2015 uit het bestuur gestapt en heeft het bedrijf verlaten. De directie van Huntsman Holland BV heeft de heer Van Luijk voorgedragen als opvolger van de heer Janssen. De heer Van Luijk zal eerst een gedegen opleiding volgen, waarna zijn voorgenomen benoeming gemeld zal worden aan DNB.

Het bestuur heeft het functioneren van de heren Mol en Plaisier alsmede van het bestuur als geheel geëvalueerd. De uitkomst van deze evaluatie is dat de heer Plaisier voor een volgende termijn benoemd is door het bestuur. Tevens heeft het bestuur positief aan de directie van Huntsman Holland BV geadviseerd om de heer Mol voor een nieuwe termijn voor te dragen. De directie heeft dit advies overgenomen waarna de heer Mol voor een nieuwe termijn benoemd is.

De zittingstermijn van mevrouw Impens eindigt op 1 mei 2017. Zij zal dan met pensioen gaan. De diverse betrokken partijen hebben intensief met elkaar overlegd met als doel om mevrouw Impens op te laten volgen door een vrouw. Na overleg heeft de Ondernemingsraad besloten om mevrouw Paak voor te dragen als deelnemerslid voor het bestuur van het pensioenfonds. Mevrouw Paak zal eerst een gedegen opleiding volgen, waarna haar voorgenomen benoeming gemeld zal worden aan DNB. Binnen het pensioenbureau hebben zich geen personele wijzigingen voorgedaan.

Verantwoordingsorgaan

In 2015 hebben zich binnen het Verantwoordingsorgaan geen personele wijzigingen voorgedaan. De heer Febus heeft laten weten te stoppen met zijn werkzaamheden per 28 januari 2016.

Uitvoeringsovereenkomst

De uitvoeringsovereenkomst is niet gewijzigd. Dit houdt in dat de sponsor Huntsman Holland BV zich blijft committeren aan de bijstortverplichting mocht dat nodig zijn.

Klachten- en geschillenprocedure

Er zijn geen klachten ingediend.

Herstelplan

Het jaar 2014 is afgesloten met een dekkingsgraad van 115%. Deze dekkingsgraad is gebaseerd op de driemaands gemiddelde RTS en op basis van de Ultimate Forward Rate (UFR). In deze berekening zijn de Actuariële Genootschap (AG) 2014 prognosetafels en de nieuw berekende fondsspecifieke ervaringssterfte verwerkt. Tevens is de nieuwe excasso opslag verwerkt (voorheen 2%, nu 4%). Indien de UFR niet gebruikt zou zijn en indien er geen driemaands gemiddelde RTS gebruikt zou zijn, dan zou de dekkingsgraad eind 2014 107,4% zijn geweest. Hierin zijn wel de AG 2014 prognosetafels en de nieuw berekende fondsspecifieke ervaringssterfte verwerkt. Tevens is de nieuwe excasso opslag verwerkt (voorheen 2%, nu 4%). Dit is een indicatieve dekkingsgraad van de zuivere marktwaarde en is niet bestemd voor toetsing van de financiële positie van het fonds.

Omdat ons fonds in onderdekking verkeerde, diende een nieuw herstelplan ingediend te worden voor 1 juli 2015. Dit nieuwe herstelplan is inderdaad opgesteld en vervolgens ingediend binnen de gestelde termijn. De door DNB opgestelde vragenlijst is tevens ingediend. Bij het herstelplan is op verzoek van DNB een uitgebreide motivatie gegeven voor de keuze van de standaard hersteltermijn van 10 jaar. Het herstelplan is via herrapportages op 26 juni en 17 juli 2015 op onderdelen gewijzigd.

Uit het ingediende herstelplan en de daarbij verstrekte toelichting en informatie blijkt hoe Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg uiterlijk binnen tien jaar zal beschikken over het vereist eigen vermogen. Op basis van deze stukken is DNB van oordeel dat het herstelplan concreet en haalbaar is. DNB stemt daarom in met het herstelplan.

Aanpassingsregeling/Indexatie

Jaar 2015 actieve deelnemers:

Tot en met het eind van 2015 was een eindloonregeling van toepassing voor de actieve deelnemers. Een eindloonregeling houdt in dat alle opgebouwde jaren gebaseerd worden op het laatst verdiende loon. Het opgebouwde pensioen tot 1 januari 2016 werd voor actieve deelnemers dus helemaal gebaseerd op uw laatstverdiende loon in 2015. Hiervoor is premie betaald.

Jaar 2015 niet-actieve deelnemers:

Het pensioenfonds heeft geen geld gereserveerd of extra premie gevraagd om het pensioen van niet-actieve deelnemers te verhogen. De eventuele indexatie wordt uit beleggingsrendement gefinancierd en kan alleen betaald worden als het pensioenfonds over voldoende financiële middelen beschikt. Daarom is deze indexatie ook voorwaardelijk. Voor de inactieven wordt een voorwaardelijke indexatie toegezegd op basis van het afgeleide Consumenten Prijs Index (CPI) van oktober 2013 tot oktober 2014. Gezien de financiële positie van het fonds was er per 1 januari 2015 gelegenheid om een gedeeltelijke indexatie uit te keren. Per 1 januari 2015 is er aan de inactieven 0,4% indexatie uitgekeerd. De ontwikkeling van het afgeleide prijsindexcijfer over oktober 2013 - oktober 2014 bedroeg 0,7%.

Jaar 2016 actieve deelnemers:

Voor de actieve deelnemers die al in dienst waren voor 1 januari 2016 is per 1 januari 2016 de eindloonregeling vervangen door een middelloon regeling.

Afgesproken is dat een deel van de indexatie onvoorwaardelijk is in 2016. Hiervoor wordt premie betaald. Er zal een gegarandeerde indexatie uitgekeerd worden van 50% van de Consumenten Prijs Index (CPI) over de periode oktober 2014 – oktober 2015.

Het overige deel van de indexatie is voorwaardelijk. Hiervoor heeft het pensioenfonds geen geld gereserveerd en wordt geen premie betaald. De voorwaardelijke indexatie wordt uit beleggingsrendement gefinancierd en kan alleen uitgekeerd worden als het pensioenfonds over voldoende financiële middelen beschikt. Gezien de financiële positie van het pensioenfonds is er in 2016 gelegenheid om een deel van de voorwaardelijke indexatie uit te keren.

Op basis van de financiële positie van het fonds was er per 1 januari 2016 gelegenheid om aan de actieven een gedeeltelijke indexatie uit te keren van 0,46%.

Dit is opgebouwd uit 0,33% onvoorwaardelijke indexatie en 0,13% voorwaardelijke indexatie.

De ontwikkeling van het prijsindexcijfer over oktober 2014- oktober 2015 bedroeg 0,66%.

Voor medewerkers in dienst getreden op of na 1 januari 2016 is een DC regeling van toepassing. Deze regeling wordt niet uitgevoerd door het pensioenfonds.

Jaar 2016 niet-actieve deelnemers:

Het pensioenfonds heeft geen geld gereserveerd of extra premie gevraagd om het pensioen van niet-actieve deelnemers te verhogen. De eventuele indexatie wordt uit beleggingsrendement gefinancierd en kan alleen betaald worden als het pensioenfonds over voldoende financiële middelen beschikt. Daarom is deze indexatie ook voorwaardelijk. Voor de inactieven wordt een voorwaardelijke

indexatie toegezegd op basis van het afgeleide Consumenten Prijs Index (CPI) van oktober 2014 tot oktober 2015. Gezien de financiële positie van het fonds was er per 1 januari 2016 gelegenheid om een gedeeltelijke indexatie uit te keren. Per 1 januari 2016 is er aan de inactieven 0,18% indexatie uitgekeerd.

De ontwikkeling van het afgeleide prijsindexcijfer over oktober 2014 - oktober 2015 bedroeg 0,44%.

Rentehedge

Gedurende geheel 2015 werd, gebaseerd op marktverwachtingen (licht oplopende rente), grotendeels een afdekking van rondom 57-59% ingeregeld ten opzichte van de strategische norm van 60%.

Communicatie

Informatie over uitgestelde pensioenen

Midden 2015 hebben deelnemers die een uitgesteld pensioenrecht hebben en van wie het adres is bevestigd door de Basisadministratie Persoonsgegevens en Reisdocumenten (BPR) en mensen die in het buitenland wonen en waarvan het adres bekend is een overzicht over 2014 van hun aanspraken ontvangen.

UPO

De UPO 31-12-2014 is verstuurd in juni 2015.

Communicatie naar betrokkenen

In 2015 is intensief gecommuniceerd met het personeel over de onderhandelingen over een nieuwe pensioenregeling en over het uiteindelijke resultaat van deze onderhandelingen. De redenen om tot een nieuwe regeling te komen zijn uitgebreid toegelicht. De communicatie vond plaats door zowel werkgever als door de sociale partijen. Een groot deel van de communicatie vond plenair plaats, maar het was duidelijk dat er behoefte was aan een individuele benadering. Om die reden is gelegenheid gegeven om een individueel gesprek aan te gaan met medewerkers van het pensioenbureau. In dit gesprek werd ingegaan op de pensioenopbouw in het eindloonsysteem en in het nieuwe systeem en werd individueel het verschil berekend. Ruim de helft van het personeel heeft gebruik gemaakt van het aanbod om een dergelijk gesprek te voeren.

In de Nieuwsbrief voor gepensioneerden van december 2015 is aandacht gegeven aan de verdere versoepeling van de pensioenopbouw per 1 januari 2015 en de verhoging van de pensioenrichtleeftijd naar 67 voor alle actieven per 1 januari 2015. Tevens is aandacht besteed aan de strengere pensioenregels waardoor grotere buffers aangehouden dienen te worden en aan de nieuwe berekening van de financiële positie als gevolg van een aangepaste Ultimate Forward Rate methodiek. Ook is de introductie van de beleidsdekkingsgraad per juli 2015 in de Nieuwsbrief gemeld met een uitleg wat deze dekkingsgraad inhoudt en waarom deze is ingevoerd.

De samenstelling van bestuur en verantwoordingsorgaan is besproken en uiteraard is gemeld welke indexatie er toegekend is per 1 januari 2016.

Op de website is middels diverse artikelen aandacht gegeven aan verschillende aspecten van pensioen.

Website

Begin 2015 werd gemeld dat de website vanaf 2016 niet meer in de huidige vorm onderhouden zou worden. Het bestuur heeft gezocht naar een kosteneffectief alternatief waarbij de website moet voldoen aan de tegenwoordige eisen, inclusief het digitale Pensioen 1-2-3. Pensioen 1-2-3 bestaat uit 3 lagen. In deze eerste laag leest u in het kort de belangrijkste informatie over uw pensioenregeling. In laag 2 vindt u meer informatie over alle onderwerpen in laag 1. Tot slot vindt u in laag 3 juridische en beleidsmatige informatie. De opdracht is gegeven aan bureau 'Everybody likes pinguins' (zij hebben o.a. de logo's voor Pensioen 1-2-3 ontwikkeld). In het laatste kwartaal van 2015 is de nieuwe website opgezet. De website is eind 2015 live gegaan.

Deskundigheid

In het verslagjaar is aandacht besteed aan de deskundigheid van het bestuur, het verantwoordingsorgaan en het pensioenbureau. Op 22 en 23 juni 2015 heeft het bestuur samen met de leden van het pensioenbureau en het verantwoordingsorgaan een opleiding gevolgd. Er is uitgebreid gesproken over de berekening van het Vereist Eigen Vermogen (georganiseerd door de actuaris) en over het afdekken van valuta risico (georganiseerd door de vermogensbeheerder). Er is ook een volle dag gesproken over algemene aspecten van een ALM studie en de fondsspecifieke aspecten van de uitgevoerde ALM studie. Tevens is de risicohouding van pensioenfondsen besproken (zoals geformuleerd door bestuur en sociale partners) evenals de risicobereidheid binnen het beleggingsbeleid. Risicobereidheid gaat over de mate waarin het fonds bij het nastreven van haar doelstellingen bereid is risico's te accepteren, en de mate waarin het bestuur in staat is deze bereidheid te definiëren en te beheersen. Het wettelijk kader stelt dat doelstellingen, ambitieniveau van de toeslagverlening en de daarbij behorende risicohouding in een dialoog tussen Huntsman Pensioenfondsen en Sociale Partners wordt vastgelegd.

Tevens is een aantal seminars en voorlichtingsdagen bezocht.

Reglementen

De regering heeft besloten de fiscale ruimte voor pensioenopbouw te beperken. Deze maatregel is in twee stappen ingevoerd.

De eerste stap van deze wettelijke maatregel is ingezet op 1 januari 2014. De tweede stap is ingevoerd op 1 januari 2015.

Per 1 januari 2014 is de fiscale ruimte voor pensioenopbouw beperkt, waardoor er minder pensioen per jaar wordt opgebouwd. Bij Stichting Pensioenfondsen Huntsman Rozenburg is gekeken of de nieuwe maatregelen die ingevoerd moest worden per 1 januari 2014 onze regeling fiscaal bovenmatig maakten. De pensioenrichtleeftijd werd in 2014 op 65 jaar gehouden. Het bleek dat zonder aanpassing onze regeling in 2014 fiscaal bovenmatig zou worden. Daarom is ons reglement in overleg met en instemming van de sociale partners aangepast om er voor te zorgen dat onze nieuwe regeling wel binnen de fiscale kaders past.

In 2014 was de pensioenregeling een eindloonregeling, waarbij over het volledige salaris pensioen wordt opgebouwd (geen franchise). Het totale salaris werd opgedeeld in drie stukken (pensioengrondslag 1 tot een salaris van circa €24.000, pensioengrondslag 2 voor salaris tussen €24.000 en circa €60.000, pensioengrondslag 3 voor salaris boven circa €60.000).

In de Huntsman regeling hoorden bij de verschillende pensioengrondslagen verschillende opbouwpercentages (in oude regeling t/m 31 december 2013: 0,44% resp. 2,00% en 1,28%). Deze opbouwpercentages zijn per 1 januari 2014 aangepast om te voldoen aan de fiscale kaders van 2014. Zodoende zijn de opbouwpercentages vanaf 1 januari 2014 vastgesteld op 0,58% resp. 1,70% en 1,45%.

Huntsman Holland BV biedt ook een vrijwillige aanvullende bijspaarregeling aan. Door de nieuwe fiscale kaders vanaf begin 2014 en de nieuw vastgestelde opbouwpercentages werden ook deze bijspaar mogelijkheden fors beperkt. Tot een salaris van circa €60.000 zijn er geen mogelijkheden meer. Boven dit salaris waren er nog wel bijspaar mogelijkheden, maar zeer beperkt.

Per 1 januari 2015 is de fiscale ruimte voor pensioenopbouw verder beperkt. Tevens dient de pensioenrichtleeftijd aangepast te worden naar 67 jaar. Ook dient er gewerkt te worden met een franchise en mag er geen pensioenopbouw plaatsvinden boven een pensioengevend jaarsalaris van €100.000. In ons reglement zijn in overleg met en instemming van de sociale partners per 1 januari 2015 een aantal aanpassingen ingevoerd om te voldoen aan de wettelijke maatregelen. Binnen de bestaande eindloonregeling is een franchise ingevoerd van €14.305. Het opbouwpercentage is op 1,657% van de pensioengrondslag gesteld. Er wordt geen pensioen opgebouwd boven een pensioengevend jaarsalaris van €100.000 (in ons geval een pensioengrondslag van maximaal €85.695). Daarnaast is de pensioenrichtleeftijd verhoogd naar 67 jaar. Binnen de vrijwillige aanvullende bijspaarregeling is geen ruimte meer om verder pensioen op te bouwen.

In 2015 hanteerde Huntsman nog een eindloonregeling. De kosten van deze regeling stijgen bij ongewijzigd beleid tot een hoogte die de concurrentiepositie van de onderneming in te sterke mate aantast. Om te komen tot een verlaging van de werkgeverskosten is er vanaf begin 2015 gesproken met de vakbonden en een vertegenwoordiging van de ondernemingsraad over een nieuwe pensioenregeling. Na een intensief onderhandelingsproces heeft dit geleid tot een overeenkomst met de vakbonden over een nieuwe

pensioenregeling waarmee de leden van de vakbonden hebben ingestemd. De overeenkomst met de vakbonden is automatisch van kracht voor al de cao-medewerkers. De directie van Huntsman Holland BV heeft besloten de overeenkomst ook van toepassing te verklaren voor alle stafmedewerkers. Uiteindelijk zijn alle medewerkers akkoord gegaan met deze aanpassing.

De hoofdlijnen van de overeenkomst zijn dat de huidige eindloonregeling voor het zittende personeel per 1 januari 2016 overgaat in een middelloonregeling en het opbouwpercentage op 1,875% is vastgesteld met een franchise van €12.953 voor het jaar 2016. Voor het jaar 2016 is een gegarandeerde indexatie toegezegd van de helft van de CPI. Voor de gegarandeerde indexatie zal premie betaald worden. Het overige deel van de indexatie is voorwaardelijk. In 2016 wordt de werknemerspremie verhoogd met 0,5% van het pensioengevend salaris. Voor het jaar 2017 wordt ook een gegarandeerde indexatie toegezegd van de helft van de CPI. In 2017 wordt de werknemerspremie nogmaals verhoogd met 0,5% van het pensioengevend salaris. Ten slotte wordt vanaf 2018 een gegarandeerde indexatie toegezegd van een kwart van de CPI.

Voor personeel dat in dienst treedt op of na 1 januari 2016 wordt buiten het pensioenfonds een DC regeling gefaciliteerd.

ABTN

De ABTN is aangepast, met name als gevolg van veranderde wetgeving (nFTK). Als onderdeel van deze aanpassing is het Crisisplan geactualiseerd. Het Crisisplan is als bijlage opgenomen bij de ABTN.

Tevens is de risicohouding geformuleerd naar aanleiding van overleg met bestuur, verantwoordingsorgaan en sociale partners. De risicohouding is opgenomen als bijlage bij de ABTN.

Er is ook een analyse belangenverstremming uitgevoerd en als bijlage opgenomen bij de ABTN.

De herziene ABTN inclusief de bijlagen is ingediend bij DNB in juni 2015, ruim op tijd voor de gestelde termijn van 1 juli 2015.

Haalbaarheidstoets

Pensioenfonds dienen jaarlijks een haalbaarheidstoets uit te voeren. Het eerste jaar is deze meer uitgebreid (aanvangshaalbaarheidstoets). Bij een significante wijziging van het beleid moet het pensioenfonds opnieuw een uitgebreidere toets uitvoeren.

In de haalbaarheidstoets staat het pensioenresultaat centraal. Het uiteindelijke doel van de aanvangshaalbaarheidstoets is te laten zien dat:

1. Het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau boven de door het fonds te kiezen ondergrens blijft, zowel vanuit de huidige financiële positie (feitelijke dekkingsgraad, per 1-1-2015: 111,1%) als vanuit de evenwichtssituatie (vereiste dekkingsgraad, 120,2%).
2. Het premiebeleid over de gehele berekeningshorizon voldoende realistisch en haalbaar is.
3. Het fonds voldoende herstelcapaciteit heeft om vanuit de minimaal vereiste dekkingsgraad (104,1%) binnen de looptijd van het herstelplan te herstellen naar de vereiste dekkingsgraad (120,2%)
4. Het pensioenresultaat in het slechtweersscenario op fondsniveau niet te veel afwijkt van het verwachte pensioenresultaat, gemeten vanuit de huidige financiële positie (feitelijke dekkingsgraad).

Bovenstaande grenzen dienen te worden vastgelegd als onderdeel van de risicohouding van Pensioenfonds Huntsman. De grenzen gelden voor het pensioenresultaat op fondsniveau op basis van de uitkomsten van de haalbaarheidstoets over een periode van 60 jaar.

Vóór de aanvangshaalbaarheidstoets heeft Pensioenfonds Huntsman de methodiek voor bepalen van de ondergrenzen voor het pensioenresultaat bepaald. De uitkomsten van de aanvangshaalbaarheidstoets dienen logischerwijs te voldoen aan deze grenzen. Voor de jaarlijkse haalbaarheidstoets geldt dat de grenzen een signaalfunctie hebben op basis waarvan het bestuur zal communiceren en in gesprek zal gaan met verantwoordingsorgaan, directie en sociale partners indien de grenzen niet worden gehaald.

Pensioenresultaat

	Gedefinieerde ondergrens	Resultaat h-toets	Voldaan?
Vanuit feitelijke dekkingsgraad			
Verwachting (gemiddeld)	92%	94%	Ja
Maximale afwijking slecht weer t.o.v. mediane pensioenresultaat	22%	21%	Ja
Vanuit evenwichtssituatie			
Verwachting (gemiddeld)	92%	99%	Ja

Uit de uitkomsten blijkt dat Pensioenfonds Huntsman voor wat betreft het pensioenresultaat voldoet aan de gedefinieerde ondergrenzen. De relatieve afwijking (slecht-weerscenario t.o.v. verwachting) is consistent met het gedefinieerde beleid. Het bestuur heeft de Haalbaarheidstoets op tijd ingediend bij DNB voor de gestelde termijn van 1 oktober 2015.

ALM studie

In december 2014 heeft het bestuur besloten om een nieuwe ALM studie uit te voeren. Vervolgens is de doelstelling en een taakomschrijving gemaakt en heeft het bestuur een keus gemaakt met welk bedrijf de ALM studie uitgevoerd zal gaan worden. De ALM studie is uitgevoerd in Q1 en Q2 van 2015 en is gebaseerd op een middelloonregeling. De studie is afgerond in juni 2015 en besproken met het bestuur en verantwoordingsorgaan tijdens de opleidingsdagen op 22 en 23 juni 2015. Het bestuur besluit om de norm voor het aandelenpakket te verlagen van 40% naar 35% en de norm voor het pakket obligaties te verhogen van 50% naar 55%. Hiermee kiest het bestuur voor een asset mix van 55% obligaties en 45% zakelijke waarden. Het bestuur besluit om de rentehedge op 60% te laten.

Strategic Asset Allocation studie

Na het uitvoeren van de ALM studie en het besluit van het bestuur over de gewenste asset mix, is besloten om een Strategic Asset Allocation studie (SAA studie) uit te voeren. Deze studie is uitgevoerd door NN IP. De manier van werken (stappenplan) is besproken evenals de aannames, kwalitatieve criteria en investment beliefs van het bestuur.

Tijdens de SAA studie wordt onderzocht of de ALM uitkomst geoptimaliseerd kan worden:

- Is er een portefeuille met hoger verwacht rendement en zelfde risico?
- Is er een portefeuille met zelfde verwacht rendement en lager risico?

Er worden twee SAA studies uitgevoerd:

1. een studie waarbij de portefeuille t.o.v de ALM uitgangspunten een lagere allocatie naar Euro AAA/AA staatsobligaties en aandelen heeft en een hogere allocatie naar obligaties opkomende landen en hoogrentende bedrijfsobligaties.
2. een studie waarbij de minimum restrictie voor Euro AAA/AA staatsobligaties aangepast wordt naar 40%. Dit wordt gedaan om er voor te zorgen dat er geen nieuwe swaps hoeven te worden gesloten. Tevens hebben de voorgestelde portefeuilles een lagere allocatie naar Euro IG Credits, aandelen en positieve allocatie naar EMD/HY.

Uit de studies blijkt dat de voorgestelde portefeuilles vaak en betere performance hebben dan de ALM portefeuille. Tevens blijkt dat de voorgestelde portefeuilles netto niet tot een verhoging van de VEV leiden. De voorkeur van de beleggingscommissie gaat uit naar de tweede variant, waarbij geen extra swaps aangeschaft hoeven te worden. Dit voorstel is besproken in het bestuur en ook het bestuur spreekt de voorkeur voor de tweede variant.

Besloten wordt aan te vangen met de gefaseerde implementatie van de wijzigingen in maart 2016.

Visitatiecommissie

Naar aanleiding van de Wet Versterking Bestuur heeft het bestuur gekozen voor het paritaire bestuursmodel waarbij het Intern Toezicht jaarlijks uitgevoerd wordt door een visitatie commissie. De visitatie commissie heeft haar werk uitgevoerd in het vierde kwartaal van 2015 en het eindrapport besproken met het bestuur en het verantwoordingsorgaan in de vergadering van 3 december 2015. Een samenvatting van het visitatierapport vindt u terug op pagina 37 van het jaarverslag.

Kosten pensioenfonds

Er wordt onderscheid gemaakt in de kosten van de uitvoering en de kosten van het vermogensbeheer.

Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van het pensioenfonds bedroegen € 921.000. In onderstaande tabel worden de kosten uitgesplitst naar de verschillende functies in het pensioenfonds.

Kosten uitvoering (in € 1.000)

Functie in het fonds	2015	2014
Bestuur en bestuursondersteuning	242	215
Administratie	383	313
Advies	63	83
ALM	41	0
Controle en verslaglegging	80	65
Toezicht (DNB+AFM)	26	28
Overig	86	76
Totaal	921	780

Het bedrag voor bestuursondersteuning betreft voor het overgrote deel de vergoeding voor het pensioenbureau, maar bevat ook kosten voor opleiding van bestuur en verantwoordingsorgaan.

De administratiekosten betreffen de vergoedingen voor de deelnemers-, financiële en uitkeringsadministratie. In 2015 zijn hier extra kosten voor implementatie meegenomen. De kosten voor controle en verslaglegging hebben betrekking op de accountantscontrole van het jaarverslag en de actuariële certificering. De kosten voor adviezen en rapportages over het beleggingsbeleid zijn niet in bovenstaand overzicht opgenomen. Deze worden gerapporteerd als onderdeel van de vermogensbeheerkosten.

De uitvoeringskosten bedragen € 518 per persoon waarbij de actieve deelnemers en de gepensioneerden meegerekend zijn, maar niet de gewezen deelnemers. In 2014 was dit bedrag € 441.

Kostenoverzicht

	2015	2014
Pensioenbeheer		
Kosten in euro's per deelnemer	€ 518	€ 441
Vermogensbeheer		
Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,41%	0,41%
Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,03%	0,02%

Kosten vermogensbeheer

In onderstaande tabel worden deze kosten uitgesplitst.

Kosten vermogensbeheer (in € 1.000)

Kostensoort	Aandelen	Vastgoed	Vastrentend	Totaal
Beheer	853	349	426	1.628
Transactiekosten	121	3	20	144
Afdekking valutarisico	126	–	–	126
Bewaarloon	18	5	27	50
Fiduciair beheer	80	23	126	229
Totaal	1.198	380	599	2.177

De kosten van het bewaarloon en van het fiduciair beheer zijn opgesplitst volgens de assetmix verhouding aandelen, onroerend goed en vastrentend van 35, 10 respectievelijk 55%. Het gemiddeld belegd vermogen over 2015 bedraagt € 522.870. De kosten van het vermogensbeheer in 2015 bedragen € 2.177. Dit is 0,41% van het gemiddeld totaal belegd vermogen. In 2014 was dit percentage 0,41%.

Transactiekosten zijn gebaseerd op de daadwerkelijk afgerekende kosten. De transactiekosten bedragen 0,03% van het gemiddeld totaal belegd vermogen. In 2014 was dit percentage 0,02%.

Transactiekosten houden verband met de aan- of verkoop van beleggingsfondsen, individuele beleggingstitels en/of derivaten. Voor de individuele beleggingstitels en derivaten worden de transactiekosten niet afgerekend bij het uitvoeren van de trade en zijn als volgt geschat:

- Vastrentende waarden / FX spots en forwards

De transactiekosten zijn benaderd door het verschil tussen de transactieprijs en de midprijs op transactiemoment te berekenen.

Indien deze methode niet kan worden toegepast, wanneer de midprijs niet objectief kan worden vastgesteld, worden de gemiddelde transactiekosten bepaald voor het type/asset class van het instrument, bepaald in yield termen en vertaald naar transactiewaarden (impact yield * transactiewaarde = geschatte kosten). Indien dit tevens niet mogelijk is, worden de transactiekosten gereconstrueerd door het verzamelen van nadere informatie rond transactiemoment. De transactiekosten worden gelijk gesteld met 1% van de transactiewaarde in het geval geen van bovenstaande schattingsmethodieken kan worden toegepast.

– Over-the-counter (OTC) derivaten

Voor IRS'en geldt grotendeels dezelfde logica als voor de bepaling transactiekosten voor vastrentende waarden indien de midprijs methodiek kan worden toegepast. Is dit niet mogelijk dan worden de gemiddelde transactiekosten bepaald aan de hand van het currency pair van de Interest Rate Swap (IRS), bepaald in yield termen en vertaald naar transactiewaarden (impact $\text{yield} * \text{transactiewaarde} = \text{geschatte kosten}$). Indien dit tevens niet mogelijk is, worden de transactiekosten gereconstrueerd door het verzamelen van nadere informatie rond transactiemoment. De transactiekosten worden gelijk gesteld met 1% van de transactiewaarde in het geval geen van bovenstaande schattingsmethodieken kan worden toegepast.

In de transactie- en beheerkosten zijn onder andere de kosten vermogensbeheer uit de staat van baten en lasten ad € 325k opgenomen. Voor de kosten die in de staat van baten en lasten zijn opgenomen worden daadwerkelijk facturen ontvangen, het resterende deel wordt ingeschat op basis van bovenstaande methodiek.

Verzekerdenbestand

	Actieve ¹⁾ deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden
Stand per 31 december 2014	374	559	1.395
Mutaties door:			
Nieuwe toetredingen	18		
Ontslag met premievrije aanspraak	-16	16	
Waarde-overdracht		-5	
Ingang pensioen	-4	-41	66
Overlijden	-1	-4	-51
Afkoop		-1	-2
Andere oorzaken			-1
Mutaties per saldo	-3	-35	12
Stand per 31 december 2015	371	524	1.407

Specificatie pensioengerechtigden

	2015	2014
Ouderdomspensioen	976	964
Nabestaandenpensioen	429	428
Wezenpensioen	2	3
Totaal	1.407	1.395

1) Met betrekking tot de actieve deelnemers zijn 3 deelnemers in 2015 (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt. In 2014 betrof dit 4 deelnemers.

Beleggingen

Terugblik

Economie

De wereldeconomie groeide in 2015 met 2,9%, versus 3,1% in 2014. De groeivertraging kwam door verschillende ontwikkelingen in de ontwikkelde en opkomende economieën.

In ontwikkelde markten zijn de export en de industriële productie vertraagd door de zwakkere buitenlandse vraag en sterke wisselkoersen, terwijl de consumptie en de huizenmarkt profiteerden van de aantrekkende arbeidsmarkt, de lage energieprijzen en een accommoderend monetair beleid.

De groei in de opkomende markten zwakte voor het vijfde jaar op rij af. Debet hieraan waren een tragere groei in China, dalende grondstoffenprijzen, lage winstmarges, hoge schulden in de private sector, het uitblijven van politieke hervormingen en kapitaaluitstroom. In de opkomende markten was de verslechtering vooral zichtbaar in de grondstoffen-producerende landen, zoals Brazilië en Rusland. De vertraging in China zette door. Meer bedrijvigheid in de dienstensector en een sterke consumptie wisten de structurele zwakte in de industriële sector en in de investeringen slechts deels te compenseren. India was een van de weinige opkomende markten met een dynamische groei.

De prijs van een vat Brent-olie daalde tot onder USD 40, een daling van 30% ten opzichte van eind 2014 en -66% ten opzichte van eind 2013. De daling van de oliepunten was goed voor de groei in een groot aantal olie-importerende landen, maar nadelig voor de bedrijvigheid in olieproducerende landen.

De wereldwijde inflatie stabiliseerde in 2015 op een laag niveau, als gevolg van onbenutte capaciteit en aanzienlijk lagere grondstoffenprijzen.

De lage wereldwijde groei, lage inflatie en hoge volatiliteit van de financiële markten droegen bij aan een klimaat van laag blijvende rentes. De Amerikaanse Federal Reserve verhoogde de rente in december voor het eerst in ruim negen jaar, op basis van meer vertrouwen in de groei- en inflatievooruitzichten voor de VS. De ECB kwam in maart 2015 met een opkoopprogramma voor vooral staatsobligaties. In december werd het programma verlengd en uitgebreid en zei de ECB actie te blijven ondernemen totdat de inflatie weer ongeveer 2% bedraagt. De Japanse centrale bank kwam ook met een opkoopprogramma om de inflatie structureel te verhogen. De centrale banken van China en India verlaagden de rente in 2015 meerdere keren om de economische vertraging bij een dalende inflatie tegen te gaan.

Politiek

Politiek gezien was 2015 een bewogen jaar.

Op 25 januari koos Griekenland Alexis Tsipras van de linkse anti-bezuinigingspartij Syriza als nieuwe premier. De nieuwe regering probeerde met de schuldeisers opnieuw te onderhandelen over de Griekse schuld en benodigde hervormingen. Dit leidde in juni tot grote spanningen met haar Europese partners. Ook in Italië en Spanje behaalden de oppositiepartijen stevige winsten in de regionale verkiezingen. Bij de Britse Lagerhuisverkiezingen van 7 mei won de Conservatieve Partij van premier David Cameron overtuigend.

Net toen de Griekse schuldencrisis naar de achtergrond verdween, kreeg Europa in de zomer te maken met een vluchtelingencrisis als gevolg van een onverwachte stijging van het aantal asielzoekers uit Syrië en Irak. Tegen het eind van het jaar leidden terreuraanslagen in onder meer Egypte (een bom in een Russisch vliegtuig) en Parijs (130 doden) tot grotere veiligheidszorgen en een wijdverspreide zoektocht naar terroristen in Europa. De Franse president François Hollande riep op tot een 'grote coalitie' in de oorlog tegen IS en startte met luchtaanvallen in Syrië.

Financiële markten

Niet alleen politiek, maar ook voor beleggers was 2015 een onrustig jaar. De volatiliteit nam toe door zorgen over de richting van het monetaire beleid in de VS, de vertraging in China, de Griekse crisis, de vluchtelingenstroom in Europa, de Britse verkiezingen, de minidevaluatie in China in de zomer, het gewapende conflict in Syrië en de terreuraanslagen in Parijs. De scherpe daling van de olie- en grondstoffenprijzen had op zijn beurt weerslag op producenten en zorgde op de financiële markten voor risicoaversie en beweeglijke koersen.

De rendementen van de verschillende beleggingscategorieën werden sterk beïnvloed door schommelingen op de valutamarkten. De euro verloor 10% versus de dollar, 5% ten opzichte van het pond en 9% versus de yen. De dollar steeg ook sterk ten opzichte van de valuta's van grondstoffen-producerende landen en van de meeste opkomende landen.

Daarnaast was het een beweeglijk jaar voor aandelen. Eurobeleggers behaalden in 2015 niettemin een rendement op wereldwijde aandelen van 10%, na stijgingen van 16% in 2014 en 14% in 2013. De aandelenwinsten in euro's waren echter vooral het gevolg van de zwakke euro ten opzichte van de Amerikaanse dollar. In dollars gemeten daalden aandelen met 1% in 2015.

Japanse aandelen stegen in 2015 met 22% in euro's. Deze regioprestatie was gedreven door de gunstige combinatie van toenemende bedrijfswinsten, betere waarderingen en een soepel monetair beleid in Japan.

De Europese markten deden het in 2015 over het algemeen goed, gesteund door een sterke winst- en dividendgroei, een toenemend ondernemersvertrouwen en een accommoderend monetair beleid.

Amerikaanse aandelen bewogen zijwaarts, door een negatieve winstgroei, hoge waarderingen en een krasser monetair beleid.

De rentes op langlopende Duitse en Amerikaanse obligaties bleven in 2015 per saldo nagenoeg onveranderd. Zorgen over de mondiale economie en opkoopprogramma's in de eurozone en Japan zorgden voor neerwaartse druk op de rentes, terwijl het sterke economische momentum en de normalisatie van de rente in de VS tegenwicht boden. De uiteenlopende vooruitzichten voor het monetaire beleid leidden tot een sterke stijging van het verschil tussen de korte rentes in de VS en de eurozone. Staatsleningen uit de periferie van de eurozone deden het beter dan Duitse Bunds. Deze landen profiteerden van de overeenkomst in de zomer tussen Griekenland en haar schuldeisers, sterke economische cijfers en de verwachting van meer ECB-opkopen.

Grondstoffen hadden zwaar te lijden van de verwachte hogere rentes in de VS, de structurele afname van de vraag en het wereldwijde overaanbod. De olieprijs werd gedrukt door de lagere vraag en het uitblijven van productiebeperkingen. De Bloomberg Commodity Spot-index behaalde een jaarrendement van -16% in euro's.

Aandelenindices¹⁾	2015
MSCI World	10,4%
MSCI US	12,9%
MSCI Europe	8,8%
MSCI Japan	22,4%
MSCI Emerging Markets	-4,9%
MSCI Developed Asia ex Japan	2,1%

1) (MSCI = Morgan Stanley Capital International) total return indices (in euro)
Bron: Thomson Reuters Datastream, NNIP (31/12/2015)

Vooruitzichten

Economie

Wij verwachten voor 2016 een gematigde economische groei, vergelijkbaar met die in 2015.

We gaan uit van een geleidelijke stabilisatie in het economische momentum in opkomende markten en een verder herstel van de binnenlandse vraag in de ontwikkelde economieën. In de ontwikkelde markten zal de groei naar verwachting voordeel hebben van een sterkere mondiale consumptie, gedreven door een sterke daling van de olieprijs en verbeterde arbeidsmarkten. Centrale banken kunnen door de lage inflatie wereldwijd een soepel beleid blijven voeren. De inflatie zal in 2016 daardoor waarschijnlijk gaan stijgen.

Vanwege de hoge schulden blijft China een groot risico voor de wereldeconomie. De opkomende wereld moet hervormingen gaan doorvoeren om een duurzame groei te creëren. Ook het monetaire beleid in de VS kan voor belangrijke verschuivingen op de mondiale kapitaalmarkten zorgen. Verder zijn er geopolitieke risico's. De politiek zal in 2016 naar verwachting een grotere impact hebben op de economie en de markten. Er komt voor het eind van 2017 een EU-referendum in het VK, de spanningen rond vluchtelingen nemen toe en er moet een passend antwoord komen op terreuraanslagen. 2016 zal eindigen met de Amerikaanse presidentsverkiezingen.

Deze risico's kunnen de positieve fundamentals in de ontwikkelde economieën schade toebrengen.

Financiële markten

Op grond van deze economische vooruitzichten verwachten wij aanhoudende volatiliteit op de financiële markten in 2016.

De rente zal, ingegeven door gematigde inflatieverwachtingen en monetaire opkoopprogramma's laag blijven; een sterke daling wordt evenwel niet verwacht. De wereldwijde aandelenmarkten kunnen profiteren van een (bescheiden) cyclisch herstel en door lage rentes.

Fondsspecifieke ontwikkelingen

Strategie

Deels vooruitlopend op de tijdens het verslagjaar uit te voeren ALM-studie werd in de maand januari de weging van de categorie aandelen stapsgewijs verlaagd tot haar minimum weging ad 35%. Dit, om te anticiperen op eventuele negatieve gevolgen van het ontstaan van deflatie voor met name deze beleggingscategorie. Gedurende het verdere verloop van het jaar werd de weging rondom het minimum gehandhaafd. Voorts werd in het begin van het jaar de categorie inflatieobligaties fors gereduceerd. De herbelegging van de opbrengsten van beide categorieën vond plaats in Euro staats- en Euro bedrijfsobligaties.

Na afronding van de ALM-studie werd, ter verdere optimalisatie van de risico/rendement, gedurende de tweede helft van het jaar, door de vermogensbeheerder een strategische asset allocatie (SAA) studie uitgevoerd. Na ampel beraad werd door de Beleggingscommissie een nieuwe samenstelling van de beleggingsportefeuille aan het Bestuur geadviseerd. Ten opzichte van de huidige strategische portefeuille zal de allocatie voor Euro staatsobligaties 3%-punt worden verhoogd naar 40%. De allocatie Euro bedrijfsobligaties zal enigszins worden verlaagd en er zal geen allocatie naar inflatieobligaties meer zijn. Er zullen een tweetal, voor het pensioenfonds, nieuwe beleggingscategorieën worden toegevoegd, namelijk hoogrentende bedrijfsobligaties ("High Yield Bonds") en obligaties opkomende landen ("EMD"). Beide zullen 5% gaan wegen. Voortaan zullen hoog dividend aandelen en beursgenoteerd vastgoed geen separate (sub)categorieën meer zijn, maar onderdeel zijn van de categorie wereldwijde aandelen. Voor de totale categorie aandelen zal de strategische weging voortaan 37,5% gaan bedragen, hiermede 2,5%-punt lager dan de actuele strategische weging. De weging van de categorie niet-beursgenoteerd vastgoed blijft gehandhaafd op 5%, waarvan 2,5% belegd zal worden in een beleggingsfonds voor Nederlandse woningen en de andere helft in een qua sectoren en landen gespreid Europees vastgoedfonds.

Gedurende de eerste maanden van 2016 zal de vermogensbeheerder het pensioenfonds nader adviseren met betrekking tot de invulling van de diverse beleggingscategorieën. Na besluitvorming hierover zal worden overgegaan tot implementatie van het nieuwe beleggingsbeleid.

De portefeuille blijft overigens opgedeeld in een matching portefeuille en een rendementsportefeuille.

Binnen de matching portefeuille, bestaande uit Euro staatsobligaties, Euro bedrijfsobligaties, rente derivaten en vooralsnog inflatieobligaties, wordt getracht de beleggingsportefeuille overeenkomstig de samenstelling van de verplichtingen van het fonds in te richten. De matching portefeuille heeft tot doel het nominale renterisico van het pensioenfonds, dat ontstaat als gevolg van de invloed van het verloop van de rente op de nominale verplichtingen, voor 60% af te dekken. Eén en ander om zodoende een stabielere ontwikkeling van de financiële positie van het pensioenfonds te realiseren. Per ultimo van het verslagjaar bedroeg de afdekking van het renterisico op balans niveau 59,2%, hiermede 0,8%-punt lager dan de voornoemde strategische afdekking. Gedurende geheel 2015 werd, gebaseerd op marktverwachtingen (licht oplopende rente), grotendeels een afdekking van rondom 57-59% ingeregeld.

De overige beleggingen van het fonds zijn opgenomen in de return portefeuille, welke vooralsnog bestaat uit aandelen en onroerend goed en toekomstig eveneens uit de nog te implementeren categorieën hoogrentende bedrijfsobligaties en obligaties opkomende landen. Het doel van de return portefeuille is het op lange termijn creëren van additioneel rendement, om het mogelijk te maken de pensioenen (gedeeltelijk) aan te passen aan de ontwikkeling van inflatie.

De afdekking van het valutarisico van beleggingen in Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Australische dollar van 75% bleef gedurende het verslagjaar ongewijzigd. Het afdekkingspercentage van de Japanse yen werd eveneens gehandhaafd op 50%.

Bij het beheer van de matching portefeuille bleef het Bestuur sturen op basis van economische realiteit. Hierdoor blijft de markwaarde van de verplichtingen op basis van de actuele rente bepalend voor het beheer van deze portefeuille en niet de Ultimate Forward Rate (UFR).

Beleggingsresultaten 2015

Het fonds heeft in verband met de nog immer onzekere marktomstandigheden en vooruitlopend op de ALM- en SAA studies ook gedurende 2015 slechts een gematigd risicovol tactisch beleid gevoerd. Als gevolg van de begin 2015 doorgevoerde aanpassingen waren de categorieën Euro staats- en bedrijfsobligaties gedurende het verslagjaar overwogen en de categorieën "inflatieobligaties" en aandelen onderwogen. De aan het begin van het verslagjaar nog onderwogen categorie niet beursgenoteerd vastgoed woog na diverse investeringen, per ultimo jaar nagenoeg neutraal.

Met name dankzij het absoluut redelijke rendement van de return portefeuille en ondanks de overwogen en negatief renderende matching portefeuille heeft het fonds op totaal niveau over geheel 2015 toch nog een positief rendement ad 2,5% behaald, hiermede 0,43%-punt lager dan de gedurende 2015 gehanteerde samengestelde benchmark.

Zoals hierboven reeds vermeld, heeft het pensioenfonds haar totale beleggingsportefeuille verdeeld over een matching portefeuille en een rendementsportefeuille.

Door de gedurende het jaar per saldo gestegen rente bedroeg het resultaat op de matching portefeuille over het 2015 -1,0%, hiermede 0,2%-punt hoger (minder negatief) dan de procentuele wijziging van de nominale verplichtingen, voor zover deze waren afgedekt. Debet aan het relatief hoger rendement was onder andere het feit dat de afdekking van het rente risico gedurende het jaar merendeels lager was dan het strategisch niveau ad 60%, alsmede hielp de depositionering van looptijden van de effecten en derivaten binnen de matching portefeuille versus het looptijdenprofiel van de verplichtingen. Ongunstige ontwikkeling van spreads (uitlopend of stijgend

versus de swaprente) van staatsobligaties, bedrijfsobligaties en inflatieobligaties drukte het relatieve resultaat. Rente derivaten (swaps) droegen 0,8%-punt negatief bij aan het totale resultaat van de matching portefeuille.

De return portefeuille (inclusief afdekking van het neerwaarts risico van vreemde valuta) heeft over geheel 2015 een rendement behaald van 6,3%, hiermede nagenoeg gelijk aan de door het fonds gehanteerde benchmark (6,33%). De gedurende het gehele jaar onderwogen categorie aandelen droeg hieraan overigens slechts marginaal negatief bij.

De afdekking van het neerwaarts risico van vreemde valuta had gedurende het gehele verslagjaar een negatief effect van 3,2%-punt op het resultaat van de return portefeuille.

Aan het einde van het verslagjaar was de beleggingsportefeuille als volgt samengesteld:

	Feitelijke weging	Strategische weging
Staatsobligaties	39,5%	37,0%
Bedrijfsobligaties	11,5%	9,0%
Inflatieobligaties	1,1%	4,0%
Renteswaps	2,8%	0,0%
Totaal Matching Portefeuille	54,9%	50,0%
Aandelen	35,5%	40,0%
Beursgenoteerd onroerend goed	5,0%	5,0%
Niet beursgenoteerd onroerend goed	4,9%	5,0%
Valuta afdekking	-0,6%	0,0%
Liquiditeiten	0,3%	0,0%
Totaal Return Portefeuille	45,1%	50,0%

Stembeleid

Met de invoering in 2004 van de Nederlandse Corporate Governance Code is de aandacht voor corporate governance in Nederland sterk toegenomen. Ondernemingen zijn in toenemende mate aandacht gaan besteden aan het onderwerp goed ondernemingsbestuur. Van institutionele beleggers wordt sedertdien in toenemende mate verwacht dat zij zich opstellen als een betrokken aandeelhouder.

Ook het pensioenfonds onderkent het belang van goed bestuur bij de ondernemingen waarin wordt belegd. Het pensioenfonds is van oordeel dat bedrijven met aandacht voor goed ondernemingsbestuur, die bij de bedrijfsvoering de belangen van aandeelhouders en andere relevante stakeholders in ogenschouw nemen, uiteindelijk betere prestaties zullen leveren. Door actief gebruik te maken van het aan de aandelen verbonden stemrecht, kunnen aandeelhouders een positieve invloed uitoefenen op de corporate governance van de betreffende ondernemingen en kunnen zij zich bijvoorbeeld uitspreken over de benoeming van nieuwe bestuurders en commissarissen, het beloningsbeleid van de ondernemingen en over wijzigingen van de statuten.

Aangezien het pensioenfonds geen eigen aandelenportefeuille bezit, maar belegt via beleggingsfondsen, is het fonds juridisch gezien geen eigenaar van de door deze beleggingsfondsen gehouden aandelen. Daarom kan het pensioenfonds geen rechtstreeks

stemrecht uitoefenen. Tijdens aandeelhoudersvergaderingen van de ondernemingen waarin het Altis Europe Equity Fund en het Altis Multimanager North America Equity Fund belegt, wordt met ingang van september 2013 het stemrecht uitgeoefend door de beheerder van het fonds. De beheerder baseert zich daarbij op algemeen geaccepteerde corporate governance 'best practices' zal zoveel mogelijk rekening houden met de lokale wet- en regelgeving van de landen waar de ondernemingen zijn gevestigd.

Tijdens aandeelhoudersvergaderingen van de vastgoedfondsen waarin het pensioenfonds belegt, laat het pensioenfonds zich vertegenwoordigen door de fiduciair beheerder. In bijzondere gevallen zal de fiduciair beheerder vooraf contact opnemen met het fondsbestuur om het stemgedrag af te stemmen.

Verantwoord Beleggen

Het pensioenfonds voldoet aan de door de wetgever gestelde eisen met betrekking tot duurzaamheid.

Daarnaast past het pensioenfonds een "beperkt uitsluitingsbeleid" toe. Dit beleid sluit aan bij het raamwerk dat in 2008 is ontwikkeld door de, door de gezamenlijke Nederlandse Pensioenfondsen in het leven geroepen, Praktische Commissie Verantwoord Beleggen. Het uitsluitingsbeleid is door een tweetal aandelenfondsen geïmplementeerd, een en ander door toepassing van een lijst van uitsluitingen. Van het per ultimo 2015 totaal in aandelen belegde vermogen was de uitsluitingslijst voor 31,0% van toepassing.

Eind 2015 stonden voor wat betreft Europa 10 ondernemingen op de uitsluitingslijst, in de Noord Amerika betrof het 21 ondernemingen en in het Verre- en Midden Oosten, alsmede overige landen, 43 ondernemingen.

Ondernemingen die worden uitgesloten, voldoen niet aan één of meer uitgangspunten ten aanzien van:

- kernrechten van de mens
- kinderarbeid
- dwangarbeid
- milieuvervuiling
- controversiële wapens
- vrijheid van vakvereniging en collectieve onderhandeling
- discriminatie en
- betrokkenheid bij corruptie

Risicomanagementbeleid

De risicohouding geeft weer in hoeverre het pensioenfonds bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstelling van het pensioenfonds te realiseren. Voor de korte termijn komt de risicohouding tot uitdrukking in de stand van het vereist eigen vermogen (zie ook hieronder). Voor de lange termijn komt de risicohouding tot uitdrukking in zogenaamde ondergrenzen die in het kader van de haalbaarheidstoets zijn geformuleerd. Deze ondergrenzen hebben met name betrekking op het te realiseren pensioenresultaat inclusief waardeversteviging.

Het bestuur heeft samen na overleg met het verantwoordingsorgaan, gehoord de werkgever en de vakbonden de risicohouding van het pensioenfonds bepaald. In samenspraak zijn de voorkeuren voor verwachte pensioenresultaten en daarbij horende risico's vastgesteld. Dit is gebeurd aan de hand van een aantal concrete vragen over onderwerpen die voor de verzekeren en de werkgever van belang zijn. Bij ieder onderwerp is nagegaan welke situatie het beste past bij het pensioenfonds. De haalbaarheid van het beleid wordt jaarlijks getoetst met een lange-termijnprognose en met de berekening van het vereist eigen vermogen.

Uit het gevoerde overleg met de sociale partners is vastgesteld dat de risicohouding 'behoudend' is. De risicobereidheid is daarmee als laag te kwalificeren.

Risico's zijn evenwel nooit helemaal uit te sluiten. Door een actief risicomanagement probeert het bestuur de kans op tekorten te verminderen en ervoor te zorgen dat de grootste risico's niet tegelijk kunnen voorkomen. Jaarlijks wordt de risicoanalyse gemonitord om zeker te stellen dat alle risico's op de meest optimale manier worden beheerd. In 2016 heeft het bestuur opnieuw een integrale risicoanalyse gepland.

In de risicoanalyse zijn acties gedefinieerd op basis waarvan het risicomanagement verder wordt versterkt. De risico's zijn nader gespecificeerd. Het pensioenfonds onderscheidt de volgende risicocategorieën met beheersingsmaatregelen.

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor eventuele toeslagverlening over de opgebouwde aanspraken en ingegane pensioenen. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het solvabiliteitsrisico bestaat uit de volgende risicocategorieën:

- Renterisico (S1);
- Zakelijke waarden risico (S2);
- Valuta risico (S3);
- Grondstoffenrisico (S4);
- Kredietrisico (S5);
- Verzekeringstechnisch risico (S6);
- Liquiditeitsrisico (S7);
- Concentratierisico (S8);
- Operationeel risico (S9);
- Actief beheer risico (S10).

De eerste 6 genoemde risico's en het actief beheer risico (S10) zijn in de berekening van het vereist vermogen gekwantificeerd op basis van het standaardmodel. Liquiditeitsrisico's, concentratierisico en operationeel risico zijn conform het standaardmodel op 0 gezet. Zoals eerder vermeld heeft het bestuur in 2016 een integrale risicoanalyse gepland.

Hieronder volgt een toelichting per risico. Operationeel risico is een breed begrip en wordt verder uitgesplitst naar diverse risicocategorieën bij "niet financiële risico's".

Renterisico (S1)

Een belangrijk risico voor het pensioenfonds is het renterisico. De hoogte van de Voorziening Pensioenverplichtingen (VPV) is mede afhankelijk van de stand van de marktrente. Een lagere marktrente resulteert in een hogere VPV, en daarmee in een lagere dekkingsgraad, en omgekeerd. Bij een rentedaling nemen de bezittingen minder hard toe dan de VPV. De rente wordt bepaald door externe economische ontwikkelingen en het monetair beleid van de Europese Centrale Bank. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S1) is bepaald op € 11.020.000 (per 1 januari 2016).

Aangezien de toeslagen bij het pensioenfonds uit de beleggingsopbrengsten dienen te komen omvat het beleggingsrisico zowel de kans dat de pensioentoezeggingen slechts deels of in het geheel niet nagekomen kunnen worden (solvabiliteitsrisico) en de kans dat er niet of slechts deels een toeslag kan worden toegekend (toeslagenrisico). Bij de vaststelling van het beleggingsbeleid dient er

rekening mee te worden gehouden dat wijzigingen in het beleid tegengestelde effecten kunnen hebben op het toeslagenrisico en het solvabiliteitsrisico. Het minimaliseren van het solvabiliteitsrisico leidt veelal tot een kleinere kans op toeslagverlening, terwijl het maximaliseren van de kans op toeslagverlening veelal leidt tot een verhoging van het solvabiliteitsrisico.

De voordelen van renterisicoafdekking (meer zekerheid) en de nadelen (minder of langdurig laag rendement) zijn door het bestuur zorgvuldig afgewogen. Het beleid is om het renterisico voor 60% af te dekken.

Zakelijke waarden risico (S2)

Door fluctuaties op de financiële markten kan de waarde van de beleggingen dalen en daarmee de dekkingsgraad. Bij een daling van de marktprijzen dalen de bezittingen, wat, bij een gelijkblijvende VPV, een negatief effect heeft op de dekkingsgraad. Marktprijzen worden bepaald door externe economische ontwikkelingen. De beleggingsportefeuille bestaat voor een substantieel deel uit aandelen (beleggingsfondsen). De aandelenbeleggingen zijn wereldwijd gespreid. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S2) is bepaald op € 74.656.000.

Uit de risicoanalyse is naar voren gekomen dat het aandelenrisico een van de grootste risico's is, na toepassing van de beheersingsmaatregelen die het fonds heeft genomen. Het pensioenfonds neemt beleggingsrisico om de deelnemers uitzicht te kunnen blijven geven op een waardevast pensioen en om buffers te kunnen opbouwen voor onvoorziene risico's. Het bestuur maakt een continue afweging tussen een waardevast pensioen en het zekerstellen van de nominale pensioenen. De omvang van het aandelenrisico dient derhalve in verhouding te staan met het renterisico.

Valutarisico (S3)

Door fluctuaties van valuta kan de waarde van de beleggingen dalen en daarmee de dekkingsgraad. In beginsel is dit risico hoog. Het wordt beheerst door de beleggingen in niet-eurolanden te beperken en het valutarisico voor beleggingen in Australië, Amerika, Engeland en Japan voor een belangrijk deel af te dekken. De rentegevoelige beleggingen luiden allemaal in euro's. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S3) bedraagt € 12.658.000.

Grondstoffenrisico (S4)

Fondsen die beleggen in grondstoffen (commodities) lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt. Het fonds belegt niet in grondstoffen.

Kredietrisico (S5)

Voor zover dat binnen de grenzen van het beleggingsbeleid past, maakt het fonds gebruik van financiële derivaten voor het afdekken van het renterisico en het valutarisico. Eventuele posities die voortvloeien uit de derivatentransacties moeten passen binnen de beleggingsrestricties die het pensioenfonds overeen is gekomen met de vermogensbeheerder. Derivaten hebben als voornaam risico het kredietrisico (het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen). Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen, en zoveel mogelijk te werken met onderpand

Kredietrisico komt ook tot uitdrukking in de rentemarge van kredieten, de zogenaamde creditspread. Dit is het verschil tussen het effectieve rendement op een verzameling kasstromen waarvan de uitkering afhangt van de kredietwaardigheid van tegenpartijen en het rendement op dezelfde verzameling kasstromen als die met volledige zekerheid tot uitkering zouden komen. Door een wijziging van de rentemarge, wijzigt de waarde van de beleggingen. Vooral een verslechterd vooruitzicht van de economische groei in bepaalde landen is oorzaak van kredietrisico. Door de verslechterde kredietwaardigheid van landen (onder AAA) is het risico van de obligatieportefeuille vergroot. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S5) is bepaald op € 12.038.000.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Het verzekeringstechnisch risico manifesteert zich in een verkeerd premie- en reserveringsbeleid, veroorzaakt door onjuiste aannames omtrent de bestandsontwikkeling of gebruik van onrealistische of verouderde grondslagen. Het pensioenfonds zegt onder andere pensioenen toe ingeval van overlijden of arbeidsongeschiktheid (premie vrijstelling). Indien meer pensioen moet worden toegezegd dan verwacht, door meer overlijdens- of arbeidsongeschiktheidsgevallen, dan neemt de VPV toe en daalt de dekkinggraad. En als de levensverwachting toeneemt, moet het pensioenfonds langer pensioen uitkeren. Het pensioenfonds heeft het overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico door middel van een zogenaamde stoploss-verzekering herverzekerd. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S6) is bepaald op € 12.753.000.

Liquiditeitsrisico (S7)

Indien het fonds niet over voldoende liquide middelen beschikt, kan het niet aan zijn betalings-verplichtingen voldoen. Hierdoor moeten wellicht beleggingen met verlies worden verkocht, wat een negatieve invloed heeft op de dekkinggraad. Er zijn in het fonds voldoende liquide beleggingen, die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om een eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S7) is derhalve op nul gesteld.

Concentratierisico (S8)

Het concentratierisico is door de spreiding van de beleggingen niet materieel. Het pensioenfonds is niet blootgesteld aan één specifieke risicocategorie. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S8) is derhalve op nul gesteld.

Operationeel risico (S9)

De niet financiële risico's, waarvan het operationele risico het belangrijkste is, worden beheerd door een adequate administratieve organisatie en interne controle, het vier ogen principe, checks and balances en door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de uitvoeringsorganisatie. Het vereist eigen vermogen voor het operationeel risico (S9) is derhalve op nul gesteld.

Actief-beheerisico (S10)

Actief beheer heeft betrekking op de ruimte die aan de vermogensbeheerder wordt geboden om af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. Het pensioenfonds belegt voor een groot deel passief waarbij een vaste index wordt gevolgd, alleen als er toegevoegde waarde wordt verwacht in een bepaalde beleggingscategorie kan gekozen worden voor actief beheer. De tracking error is laag. Het vereist eigen vermogen voor dit risico (S10) bedraagt € 12.920.000.

Inflatierisico

Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om de pensioenen jaarlijks te verhogen aan de hand van de loon- of prijsinflatie. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, het beleggingsrendement, inflatie en demografie. Door de langdurig slechte financiële positie van het pensioenfonds is de koopkracht van de pensioenen inmiddels gedaald. Het indexatieperspectief is door de lage rentestand niet gunstig.

Sponsorrisico

Het pensioenfonds heeft een directe economische en contractuele band met de werkgever als sponsor van het pensioenfonds. Deze afhankelijkheid vertaalt zich in risico's voor het pensioenfonds, de zogenaamde sponsorrisico's. Voorbeelden van sponsorrisico's zijn ondermeer: faillissementsrisico, betalingsonmacht van de sponsor veroorzaakt door negatieve ontwikkelingen bij de sponsor, financieringsrisico, beëindiging van de relatie met de sponsor en belangenverstrengeling tussen het pensioenfonds en de sponsor. Meer specifiek zit het risico in de premie opgenomen bijdrage ter dekking van de uitvoeringskosten.

Omgevingsrisico

Hieronder worden risico's verstaan als gevolg van externe veranderingen. Gedacht kan worden aan veranderingen in de maatschappelijke wens om duurzaam te beleggen.

Uitbestedingsrisico's

Het bestuur heeft onder behoud van zijn verantwoordelijkheden een aantal werkzaamheden structureel uitbesteed. De uitbesteding van werkzaamheden aan een derde partij heeft tot gevolg dat het bestuur geen directe gezagsverhouding heeft met de personen die bij de derde partij feitelijk en dagelijks zijn belast met de uitvoering van die werkzaamheden. Het bestuur heeft voorts geen rechtstreeks zicht op en voert geen directe controle uit op administratieve processen, zoals uitbetaling van pensioenen, pensioenberekeningen e.d. Het bestuur erkent voorts dat aan de uitbesteding het risico is verbonden van discontinuïteit van de dienstverlening door AZL N.V. en AZL Vermogensbeheer B.V.

Bij alle uitbestedingsactiviteiten conformeert het fonds zich volledig aan de regelgeving van DNB op het gebied van uitbesteding. Het fonds beschikt voor iedere extern uit te voeren activiteit over een uitbestedingsovereenkomst die voldoet aan het bij of krachtens artikel 34 van de PW bepaalde. In voorkomende gevallen worden met de uitvoerende organisatie nadere afspraken omtrent procedures, processen, informatierschaffing en te leveren diensten vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA). In een SLA worden tenminste ook afspraken vastgelegd over de administratieve organisatie, de autorisatie en procuratiessystemen en de interne controle van de uitvoerende organisatie.

Voor wat betreft de uitbestedingsrisico's kan worden opgemerkt dat het bestuur overleg heeft gevoerd met AZL N.V. en AZL Vermogensbeheer B.V. over de dienstverlening inclusief de SLA. Om aan de behoefte van het bestuur aan zekerheid en daarmee aan kwaliteitsgaranties tegemoet te komen, hebben beide partijen ervoor gekozen om gecertificeerd te worden volgens de richtlijnen van ISAE 3402.

Voor de meest relevante processen is een beschrijving van de AO/IC opgesteld, die heeft geleid tot een beschrijving van de beheersingsmaatregelen voor de betreffende processen.

Voorts wordt het bestuur door middel van periodieke rapportages van zowel de uitvoeringsorganisatie alsmede van externe adviseurs in staat gesteld de risico's en fondssituatie goed te monitoren.

IT risico

De informatietechnologie is een belangrijke risicocategorie voor pensioenfondsen. Omdat het merendeel van de fondsen de IT hebben uitbesteed, is dit risico tot een uitbestedingsrisico geworden. Dit geldt ook voor Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg.

Integriteitsrisico

DNB verstaat hieronder het risico dat de integriteit van het pensioenfonds dan wel het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel van de leiding, een en ander in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door het fonds opgestelde normen. Bij de beheersing van dit risico kan gedacht worden aan onder meer gedragscodes en procesmatige waarborgen.

Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg heeft een gedragscode en een compliancebeleid. Beide zijn een wettelijke verplichting en DNB ziet actief toe op naleving. DNB toetst voorts nieuwe bestuursleden.

Juridische risico's

Een pensioenfonds loopt het risico in rechte aangesproken te worden. Ten einde dit risico te beperken kan het fonds maatregelen treffen. Eén risico is dat het fonds niet voldoet aan wet- en regelgeving. Een ander risico is dat men als fondsbestuurder in persoon kan worden aangesproken. Een derde risico betreft het niet in voldoende mate vorm geven aan consistent beleid, dit maakt het fonds kwetsbaar indien het hierop wordt aangesproken. Een vierde risico betreft het niet of onduidelijk communiceren naar partijen. Een vijfde risico betreft aansprakelijkheid door het niet of niet goed uitvoeren van werkzaamheden door partijen die het fonds heeft ingehuurd.

Met betrekking tot bovengenoemde risico's heeft het bestuur de volgende maatregelen genomen:

1. Het fonds heeft een bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering afgesloten.
2. Het fonds ziet erop toe dat besluitvorming consistent en goed gedocumenteerd plaatsvindt. Deze documentatie zorgt ervoor dat ook derden de inhoud en werking van dit beleid kunnen volgen.
3. Het fonds werkt volgens een communicatieplan. Dit plan bewaakt de wettelijk verplichtte communicatiemomenten. Naast deze vereisten heeft het fonds eigenstandige communicatiedoelstellingen.
4. Met alle ingehuurde partijen zijn contractuele afspraken gemaakt. Partijen dienen regelmatig te rapporteren over het wel of niet voldoen aan de gemaakte afspraken. Daar waar mogelijk heeft het pensioenfonds activiteiten gescheiden ondergebracht, waardoor er een mechanisme ontstaat van controle van de ene door de andere partij.

Jaarlijks vinden er controles plaats door de actuaire en de accountant op de technische voorziening respectievelijk de jaarrekening van het fonds. Materiele onvolkomenheden worden door hen gerapporteerd. In het algemeen, draagt het bestuur er zorg voor dat zij voldoende kennis en kunde bezit om haar verantwoordelijkheid te kunnen dragen. De hierboven genoemde risico's zijn niet limitatief maar de juiste afdekking van deze genoemde risico's geven wel een indicatie over de juridische weerbaarheid van het pensioenfonds.

Samenvatting actuair verslag

Vermogenspositie

In duizendtallen	2015	2014
Aanwezig vermogen ¹⁾	508.462	507.026
Technische voorzieningen	450.261	442.575
Aanwezig vermogen voor risico fonds	505.585	504.042
Technische voorzieningen voor risico fonds	447.384	439.591
Aanwezige dekkingsgraad	112,9%	114,7%
Vereiste dekkingsgraad	119,9%	115,7%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1%	104,1%

De door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur voor het vaststellen van de pensioenverplichtingen ultimo 2015 is voor alle looptijden fors lager dan die van ultimo 2014. Per saldo heeft dit een verhogend effect op de technische voorzieningen voor risico fonds van € 7,014 miljoen. In totaal zijn de technische voorzieningen voor risico fonds met € 7,793 miljoen gestegen.

Daarnaast is het vermogen voor risico fonds in het verslagjaar met € 1,5 miljoen gestegen. Het pensioenfonds heeft een negatief resultaat behaald van € 6,3 miljoen. Hierdoor is het eigen vermogen gedaald tot € 58,2 miljoen.

Vanwege de relatief hoge stijging van de technische voorzieningen t.o.v. het vermogen komt de dekkingsgraad per 31 december 2015 door deze oorzaken per saldo 1,8%-punt lager uit.

1) *Totaal activa minus kortlopende schulden en overlopende passiva.*

Om van de vereiste dekkinggraad voor risico fonds te geraken tot de vereiste dekkinggraad dient een aanpassing van -0,1%-punt toegevoegd te worden op basis van de feitelijke verdeling en een aanpassing van -0,1%-punt op basis van de strategische verdeling. Deze aanpassingen dienen gemaakt te worden omdat het fonds een technische voorziening voor risico deelnemers heeft.

Rozenburg, 9 juni 2016

Het Bestuur,

N. Mol

E. Maliepaard

P.C. Oostveen

G.C. Plaisier

mw. A.C.J. Impens

Verantwoordingsorgaan

Verslag van het Verantwoordingsorgaan over 2015

Taak en werkwijze.

Het is de taak van het Verantwoordingsorgaan (VO) om het door het pensioenfondsbestuur gevoerde beleid te toetsen. Het VO doet dit onder andere door in een gesprek met het bestuur alle genomen besluiten te behandelen en vast te stellen of deze passen in het geformuleerde beleid. In het bijzonder wordt hierbij nagegaan of het bestuur bij het nemen van zijn besluiten op evenwichtige wijze rekening heeft gehouden met de belangen van alle betrokken partijen te weten de actieven, de slapers, de pensioengerechtigden en de werkgever.

Het VO vergaderde ten behoeve van het verslagjaar 2015 vier maal. Daarnaast waren er twee vergaderingen met het pensioenfondsbestuur of een delegatie daarvan. Er vond een gesprek plaats met de visitatiecommissie. Het VO was aanwezig bij de presentatie van het rapport van deze commissie. Voorts volgde het VO gedurende twee dagen samen met het pensioenfondsbestuur een cursus, die met name gericht was op de ALM-studie. Een ALM-studie is een methode om mede vast te stellen hoe de samenstelling van de verschillende categorieën van beleggingen er uit zouden moeten zien. Ten slotte was het VO aanwezig bij de presentatie over de haalbaarheidstoets.

Bij het opstellen van zijn oordeel heeft het VO gebruik gemaakt van de volgende documenten: Het concept-jaarsverslag, het verkort actuair rapport, het concept-certificeringsrapport, het concept-accountantsrapport en ten slotte de overzichten van de besluiten die het bestuur in 2015 nam in zijn vergaderingen.

Samenstelling VO

De heer B.Febus heeft om persoonlijke redenen afstand gedaan van zijn lidmaatschap van het VO.

In zijn vacature is nog niet voorzien. We danken hem voor de plezierige en toegewijde wijze waarop hij zijn taak in het VO heeft vervuld.

Bevindingen.

Een van de bevindingen van het VO was dat er door het reeds jarenlange gebruik van een gedempte kostendekkende premie een oplopend premietekort is ontstaan voor het opbouwen van nieuwe rechten voor de actieve werknemers en dat dit ten laste is gegaan van het eigen vermogen en dus de dekkingsgraad. Daarnaast komt als gevolg van de middelloonregeling nu ook de voorwaardelijke indexering van de actieven ten laste van het eigen vermogen. Het lijkt dat daarmee toch een stuk evenwicht is verschoven.

Het VO stelde aan het bestuur voor om zijn best te doen over te gaan naar een volledig kostendekkende premie. Inmiddels is voor 2016 besloten een premie in te voeren, die gebaseerd is op een rentevoet die gelijk is aan het gemiddelde van de afgelopen vijf jaar in plaats van de afgelopen tien jaar zoals in 2015 of op 4% zoals in de jaren daarvoor. Daarmee is het premietekort minder groot, maar de premie is nog steeds onvoldoende om kostendekkend te zijn.

Overigens is de methode van de gedempte kostendeekkende premie een gangbare, door DNB goedgekeurde en door veel fondsen gehanteerde methode zelfs als ze in dekkingstekort zijn. Daarnaast zijn er ook fondsen die juist omdat ze een dekkingstekort hebben de volledig kostendeekkende premie hanteren.

Zowel de certificerend actuaire als een van de adviseurs van het Pensioenfonds hebben vastgesteld dat het Huntsman-pensioenfonds gunstig afsteekt bij de andere Nederlandse pensioenfondsen. Dit is geen geringe prestatie en het bestuur verdient daarvoor alle waardering.

De website is vernieuwd en voldoet nu ook aan de laatste communicatie-eisen. Hij ziet er goed en toegankelijk uit. De vergelijking die aangeeft hoe het Huntsman-pensioenfonds er bij staat ten opzichte van de andere Nederlandse fondsen is daar nu ook in opgenomen.

Aanbeveling

Het VO beveelt het bestuur aan zich er sterk voor te maken dat de premie weer volledig kostendeekkend gemaakt zal worden.

Oordeel.

Het verantwoordingsorgaan is van mening dat, voor zover het dat heeft kunnen beoordelen, het bestuur zijn taken voor 2015 naar behoren heeft uitgevoerd.

Het verantwoordingsorgaan:

E. Barents

L.A.C. Thring

W.J. Veenendaal

J.C.P. Veerman

Reactie bestuur

Op advies van het verantwoordingsorgaan is het bestuur in overleg gegaan met de werkgever over de hoogte van de premie. Deze voldoet weliswaar aan de wettelijke norm, maar is door de dalende rente niet meer kostendeekkend. De werkgever heeft zich bereid getoond om al in 2016 de dempingsperiode te verkorten, waardoor het tekort van de betaalde premie op de zuiver kostendeekkende premie wordt verminderd.

Het bestuur realiseert zich dat de premie onder het zuiver kostendeekkende niveau blijft, maar hecht ook veel waarde aan de bijstortverplichting van de werkgever in een situatie van onderdekking. Op dit moment is door de lage rentestand pensioen zo duur, dat betaling door de werkgever van een kostendeekkende premie niet realistisch is en mogelijk een stap te ver. Het bestuur is van mening dat de pensioenregeling in eniger mate betaalbaar moet blijven.

Samenvatting visitatierapport 2015

Deze rapportage bevat de bevindingen van de visitatiecommissie (hierna: VC) naar aanleiding van haar onderzoek naar het functioneren van het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg (hierna: het fonds) over de periode 1 oktober 2014 tot 1 oktober 2015. De taak van VC bestaat uit het toezicht houden op het beleid van het bestuur van het fonds, op de algemene gang van zaken in het fonds en het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De VC volgt bij het uitvoeren van haar rol de toezichtcode van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (hierna: VITP).

Opdracht

In overleg met de VC heeft het bestuur de VC de opdracht gegeven om voor deze visitatie, naast de voormelde wettelijke taken, zich tevens te richten op de volgende onderwerpen:

- Integriteit
- Implementatie nFTK en andere wet- en regelgeving in 2015
- Opvolging aanbevelingen VC 2014

Algemeen oordeel en aanbevelingen

De VC is van oordeel dat de governance van het fonds goed functioneert. De informatieverstrekking en het contact tussen het VO en het bestuur is aanmerkelijk verbeterd, waardoor het VO haar rol beter kan vervullen.

Het selectiebeleid van externe functionarissen verdient, ter vermindering van de (schijn van) belangenverstremming, aandacht.

De beleggingscommissie functioneert adequaat en past binnen de structuur die het bestuur voorstaat. De bestuursondersteuning is op orde en de uitbestedingsrelaties zijn goed geregeld en worden voldoende gemonitord door het bestuur. Het bestuur heeft de bewaking van de bedrijfsvoering op orde, evenals de fondsdocumentatie.

Het bestuur is voldoende mate 'in control' en heeft ook voldoende 'countervailing power' ten aanzien van de vermogensbeheerder, de externe adviseurs en de dienstverleners. Ten aanzien van de werkgever stelde het bestuur zich inzake het besluit over de gedempte premie en toeslag minder onafhankelijk op en de VC beveelt het bestuur dan ook aan om een formele opdrachtaanvaarding in het kader van de wijziging van de pensioenregeling op te stellen. Er ontbreekt nog een geactualiseerde toekomstvisie inzake de continuïteit van het fonds. Gezien het besluit van de werkgever om het pensioen van nieuwe werknemers per 1 januari 2016 niet meer bij het fonds onder te brengen, is de VC van oordeel dat het noodzakelijk is dat het bestuur dit op korte termijn formuleert.

De vastlegging, planning en voorbereiding van de besluitvorming door het bestuur kan beter. De VC beveelt aan om in de notulen, de gevoerde discussie, meningsvorming en onderbouwing van besluiten op te nemen, waaruit kan blijken dat alle bestuursleden zich richten naar de belangen van het fonds als geheel en de evenwichtige belangenafweging betrekken bij de besluitvorming.

Het bestuur voldoet aan de eisen van een adequaat risicobeheer, met dien verstande dat op onderdelen actualisering noodzakelijk is. Het fonds voldoet niet geheel aan de Code Pensioenfonds. Voor deze Code geldt het principe 'pas toe of leg uit'. Afwijken mag, maar dan wel beargumenteerd en dat dient ook gemeld te worden in het jaarverslag. Dat heeft het bestuur nog niet gedaan in het jaarverslag 2014 en de VC beveelt het bestuur aan om dit in de volgende jaarverslagen te doen.

Integriteit

De VC heeft vastgesteld dat het fonds nog geen integriteitsanalyse en beleid inzake belangenverstrengeling heeft opgesteld en beveelt aan om dit op korte termijn te doen.

Communicatie

De communicatie van het bestuur richting de belanghebbenden bij het fonds voldoet aan de thans gestelde eisen, maar zal in verband met de Wet Pensioencommunicatie nog nader aangepast moeten worden.

Implementatie nFTK en andere wet- en regelgeving in 2015

Het bestuur heeft de wijzigingen in verband met de invoering van het nieuw financieel toetsingskader tijdig geïmplementeerd. Ook de documenten die in verband daarmee aangepast diende te worden heeft het bestuur tijdig opgesteld en verstrekt aan De Nederlandsche Bank.

De aanpassing van de pensioenregeling aan de fiscale kaders, per 1 januari 2015, heeft het bestuur tijdig uitgevoerd.

De VC mist in de notulen de vastlegging van de belangenafweging die het bestuur heeft gemaakt bij de aanpassingen in verband met het nFTK en het besluit om opgebouwde aanspraken om te zetten in aanspraken in de nieuwe regeling.

Opvolging aanbevelingen VC 2014

De VC is van oordeel dat het bestuur, ondanks de vele werkzaamheden met betrekking tot het nFTK en de invoering van de nieuwe pensioenregeling in 2015, de aanbevelingen onvoldoende voortvarend ter hand heeft genomen.

Tot slot

De VC heeft niettemin vertrouwen in de opvolging door het bestuur van de aanbevelingen en ziet uit naar verdere samenwerking met het bestuur. De VC is te allen tijde bereid met het bestuur en met het VO te overleggen over haar bevindingen, oordelen en aanbevelingen.

7 december 2015

De visitatiecommissie:

mw. mr. M. Meijer-Zaalberg (voorzitter)

dhr. E. Koning

dhr. Drs. P.E.M. Peerboom RA

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na resultaatverdeling; in duizenden euro)

Activa	2015	2014
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Onroerende zaken	50.302	42.198
Zakelijke waarden	179.403	201.223
Vastrentende waarden	258.429	240.216
Derivaten	14.569	20.590
Overige beleggingen	1.125	0
	503.828	504.227
Beleggingen voor risico deelnemers [2]		
Zakelijke waarden	1.251	1.262
Vastrentende waarden	1.610	1.702
Overige beleggingen	16	20
	2.877	2.984
Vorderingen en overlopende activa [3]		
Lopende intrest en nog te ontvangen dividend	4.518	4.190
Overige vorderingen	940	366
	5.458	4.556
Liquide middelen [4]	1.132	543
	513.295	512.310

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2015	2014
Stichtingskapitaal [5]	1	1
Algemene reserve [6]	58.200	64.450
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [7]	447.384	439.591
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [8]	2.877	2.984
Kortlopende schulden en overlopende passiva [9]	4.833	5.284
	513.295	512.310

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2015	2014
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds [10]		
Directe beleggingsopbrengsten	8.860	8.370
Indirecte beleggingsopbrengsten	3.682	69.405
Kosten van vermogensbeheer	-325	-270
	12.217	77.505
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers [11]	-11	504
Premiebijdragen van werknemers en werkgevers [12]	8.366	7.532
Premiebijdragen voor risico deelnemers [13]	0	43
Onttrekking beleggingen voor risico deelnemer t.b.v. inkoop rechten [14]	-96	-30
Saldo van overdrachten van rechten [15]		
Overgenomen pensioenverplichtingen	319	48
Overgedragen pensioenverplichtingen	-193	-176
	126	-128
Pensioenuitkeringen [16]	-18.210	-18.620

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2015	2014
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Pensioenopbouw	-7.199	-6.565
Indexering en overige toeslagen	-1.182	-1.166
Rentetoevoeging	-714	-1.414
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	18.953	19.021
Wijziging marktrente	3.966	-62.556
Vervallen driemaandsmiddeling	-15.401	0
Schattingwijziging (UFR-methodiek)	-7.014	0
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-312	72
Wijziging regeling	0	-26
Wijziging overlevingstafel	0	2.658
Wijziging ervaringssterfte	0	-2.023
Wijziging excassokosten	0	-8.454
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	1.110	-386
	-7.793	-60.839
Mutatie voorzieningen voor risico deelnemers [17]		
Pensioenspaarkapitalen	107	-517
Herverzekering [18]		
Premies herverzekering	-35	-35
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [19]	-921	-780
Saldo van baten en lasten	-6.250	4.635
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	-6.250	4.635

[.] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2015	2014
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen van werkgevers en werknemers	7.853	7.532
Wegens overgenomen pensioenverplichtingen	282	85
	8.135	7.617
Uitgaven		
Pensioenen en afkopen	-18.205	-18.621
Wegens overgedragen pensioenverplichtingen	-193	-176
Premies herverzekering	-33	-37
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-836	-867
	-19.267	-19.701
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	8.532	8.200
Verkopen en aflossingen beleggingen	47.779	31.024
Overige	-59	-36
	56.252	39.188
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-44.506	-26.881
Kosten van vermogensbeheer	-25	-271
	-44.531	-27.152
Mutatie geldmiddelen	589	-48
Saldo geldmiddelen 1 januari	543	591
Saldo geldmiddelen 31 december	1.132	543

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg heeft bij de samenstelling van dit jaarverslag de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en BW2 Titel 9 toegepast. Alsmede de richtlijnen voor jaarverslaggeving (RJ), waarvan in het bijzonder RJ610.

Waardering

Algemene grondslagen

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde, tenzij hierna een andere waarderingsgrondslag wordt vermeld. Voor kortlopende vorderingen en schulden wordt de nominale waarde geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta's worden omgerekend naar euro tegen de reële koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Beleggingen

De beleggingswaarde voor risico pensioenfonds wordt vastgesteld op transactiedatum. Participaties in beleggingsinstellingen ten behoeve van de pensioenkapitaalrekeningen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde per 31 december van het verslagjaar. Deze beleggingen worden aangehouden voor rekening en risico van de deelnemer, hetgeen weerspiegeld wordt in de Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers (Pensioensparen).

Onroerende zaken

De ter beurze genoteerde aandelen in vastgoedbeleggingsfondsen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurze genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Zakelijke waarden

De ter beurze genoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurze genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Vastrentende waarden

De ter beurze genoteerde obligaties worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurze genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Derivaten

Beleggingen in beursgenoteerde derivaten worden gewaardeerd tegen de op 31 december bekende marktprijzen. Beleggingen welke onderhands zijn gekocht, waarvoor geen directe marktwaardering beschikbaar is, worden gewaardeerd op basis van actuele marktparameters. Bij de berekening van de waarde van swaps wordt de Eonia curve toegepast. RJ 610 schrijft voor dat derivaten met een negatieve waarde op de passiva zijde van de balans moeten worden weergegeven.

Algemene reserve

Het jaarlijkse resultaat volgens de rekening van baten en lasten wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen is gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuariële berekening van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2014 is gebaseerd op de door DNB beschikbaar gestelde rentetermijnstructuur. De voorziening pensioenverplichting is berekend op basis van de Prognosetafel AG2014. Er wordt rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en de totale bevolking door toepassing van de fondsspecifieke ervaringssterfte dat vastgesteld is met behulp van het Towers Watson Ervaringssterftemodel 2014. Dit is een leeftijdsafhankelijke vermenigvuldigingsfactor waarmee de overlevingskansen worden aangepast.

Er wordt tot de pensioendatum gerekend met het onbepaalde partnersysteem en een partnerfrequentie van 100%. Er wordt een leeftijdsverschil van drie jaar tussen man en vrouw verondersteld. Met toekomstige toe- en uitredingen is geen rekening gehouden. Voor de dekking van de uitvoeringskosten is een kostenvoorziening ter grootte van 4% van de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. Een deel van de uitvoeringskosten wordt gedekt door premiebijdragen. Beleggingskosten en overige beleggingsbeheerskosten worden gedekt uit de beleggingsopbrengsten.

De rentetoevoeging in het verslagjaar is gebaseerd op éénjaarsrente uit de DNB-rentetermijnstructuur primo van het boekjaar en bedraagt 0,159%. Hierdoor is een bedrag van € 0,714 miljoen (2014: € 1,414 miljoen) toegevoegd aan de voorziening pensioenverplichting voor risico fonds.

De voorziening pensioenverplichtingen voor (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers is vastgesteld als de contante waarde van de bereikbare pensioenaanspraken. Ultimo boekjaar zijn, evenals vorige vier boekjaren, geen langdurige zieken aanwezig geweest in het deelnemersbestand. Derhalve is geen rekening gehouden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard.

De modified duration van de pensioenverplichtingen bedraagt 15,1 (2014: 14,3).

Schattingswijziging

In 2015 is de Ultimate Forward Rate (UFR) als onderdeel van de DNB rentetermijnstructuur, wat een aanvaardbare actuele rentetermijnstructuur is, gedaald van 4,2% naar 3,3%. Deze wijziging kwalificeert zich als een schattingswijziging.

Vanaf 1 januari 2015 is het zogenaamde nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK) van toepassing. Met de nieuwe regelgeving beoogt de wetgever het Nederlandse pensioenstelsel minder gevoelig voor dagkoersen, en daarmee stabielere, te maken.

Premie

De kostendekkende premie (KDP) is berekend met de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur, echter per 1 januari van het boekjaar. De gedempte kostendekkende premie wordt, conform de ABTN, berekend op basis van de gemiddelde rentetermijnstructuur per 31 december over de afgelopen 10 jaar. De samenstelling van de premie is als volgt: actuariële benodigde koopsom, solvabiliteitsopslag en opslag voor uitvoeringskosten. Voor de beide premies geldt dat de opslag voor het VEV (solvabiliteitsopslag) gelijk is aan het VEV per 31 december van het voorgaand boekjaar en de opslag voor uitvoeringskosten de kosten betreft in het verslagjaar waarvoor niet binnen de TV wordt gereserveerd.

Toeslagverlening

Het fonds kent een voorwaardelijk toeslagbeleid. Toeslag of gedeeltelijke toeslag vindt alleen plaats als het eigen vermogen na indexatie ten minste gelijk is aan het minimaal vereist eigen vermogen.

Het bestuur heeft besloten om de aanspraken van de actieve deelnemers met 0,46% te verhogen en om de rechten van de pensioengerechtigden en de aanspraken van de slapers met 0,18% te verhogen. Deze toeslagverlening per 1 januari 2016 is eveneens in de TV voor risico van het fonds opgenomen.

Voor een uitgebreide toelichting verwijzen wij naar pagina 14 'Aanpassingsregeling/Indexatie'.

Herverzekering

Het fonds heeft risico's ondergebracht bij een herverzekeringsmaatschappij. Het gaat dan om de risico's van overlijden en arbeidsongeschiktheid (het premievrijstellingsrisico en het loonvorderingsrisico).

Beide risico's zijn op stop-lossbasis verzekerd bij Zwitserleven. Met een stop-lossverzekering wordt de totale schade in enig jaar beperkt. Het contract met Zwitserleven loopt af per 31 december 2017.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Resultaatbepaling

Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan:

- rente;
- dividend;
- soortgelijke opbrengsten.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen van aandelen, aandelen vastgoedmaatschappijen en obligaties;
- valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransaties.

Kosten vermogensbeheer

Onder de kosten vermogensbeheer worden de administratiekosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Bestemming van het saldo

Het resultaat ultimo boekjaar wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld via de directe methode.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2014	Her-rubricering	Aankopen/Verstrekkingen	Verkopen/aflossingen	Gerealiseerde koersverschillen	Niet-gerealiseerde koersverschillen	Stand ultimo 2015
Onroerende zaken							
Niet-beursgenoteerde aandelen vastgoedmaatschappijen	17.300	24.898	8.916	-6.487	729	4.946	50.302
Beursgenoteerde aandelen vastgoedmaatschappijen	24.898	-24.898	0	0	0	0	0
	42.198	0	8.916	-6.487	729	4.946	50.302
Zakelijke waarden							
Beleggingsfondsen in aandelen	201.223		16	-37.285	2.601	12.848	179.403
Vastrentende waarden							
Niet-beursgenoteerde vastrentende beleggingsfondsen	62.967		15.834	-15.150	410	-526	63.535
Beursgenoteerde Staatsobligaties	177.249		32.296	-7.672	-208	-6.771	194.894
	240.216		48.130	-22.822	202	-7.297	258.429
Derivaten							
Swaps	18.376		0 ¹⁾	-2.284 ¹⁾	2.284	-4.523	13.853
Valutatermijncontracten	-2.366		7.450 ¹⁾	0 ¹⁾	-7.450	-690	-3.056
	16.010		7.450	-2.284	-5.166	-5.213	10.797
Overige beleggingen							
Geldmarktfondsen	0		5.100	-3.975	0	0	1.125
Totaal belegd vermogen ²⁾	499.647		69.612	-72.853	-1.634	5.284	500.056
Waarvan gepresenteerd aan de passiva zijde	4.580						3.772
Belegd vermogen activa zijde	504.227						503.828

1) De aan- en verkopen zijn gesaldeerd weergegeven.

2) Exclusief interest en liquide middelen.

Methodiek bepaling marktwaarde

In onderstaande tabel is aangegeven op welke manier de marktwaarden zijn afgeleid.

	Directe markt- notering	Intrinsieke waarde	NCW berekening	Stand ultimo 2015	Stand ultimo 2014
Vastgoedbeleggingen	25.441	24.861	0	50.302	42.198
Aandelen	61.038	118.365	0	179.403	201.223
Vastrentende waarden	258.429	0	0	258.429	240.216
Derivaten	0	0	10.797	10.797	16.010
Overige beleggingen	1.125	0	0	1.125	0
Totaal belegd vermogen	346.033	143.226	10.797	500.056	499.647

Aansluiting beleggingen tussen de jaarrekening en de Risicoparagraaf o.b.v. Look Through:

	Stand ultimo 2015	Liquide middelen	Overlopende intrest	Te vorderen dividend- belasting	Toepassen Look Through	Stand ultimo 2015 conform risico- paragraaf	Stand ultimo 2014 conform risico- paragraaf
Onroerende zaken	50.302				-1.206	49.096	42.198
Zakelijke waarden	179.403			261	-1.836	177.828	197.645
Vastrentende waarden	258.429		4.375		1.443	264.247	244.219
Derivaten	10.797		143		-2	10.938	16.107
Overige beleggingen	1.125	15			1.601	2.741	4.205
	500.056	15	4.518	261	0	504.850	504.374

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

Categorie	Stand ultimo 2014	Aankopen/Verstrekkingen	Verkopen aflossingen	Vermogensresultaat	Stand ultimo 2015
Zakelijke waarden					
Aandelen	1.262	250	-268	7	1.251
Vastrentende waarden					
Obligaties	1.702	482	-556	-18	1.610
Overige beleggingen					
Liquiditeiten	20	828	-832	0	16
Totaal belegd vermogen	2.984	1.560	-1.656	-11	2.877

[3] Vorderingen en overlopende activa

Lopende intrest en nog te ontvangen dividend

	2015	2014
Vastrentende waarden	4.375	4.020
Derivaten	143	170
	4.518	4.190
Overige vorderingen		
Dividendbelasting	261	199
Spaarrekening	161	164
Premies	512	0
Uitkeringen	0	1
Verzekeringsmaatschappijen	0	2
Debiteuren algemeen	6	0
	940	366
Totaal vorderingen en overlopende activa	5.458	4.556

Alle vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd van korter dan één jaar.

	2015	2014
[4] Liquide middelen		
Depotbank	15	338
ING bank N.V.	1.117	205
	1.132	543
De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.		
Passiva		
[5] Stichtingskapitaal	1	1
[6] Algemene reserve		
Stand 1 januari	64.450	59.815
Besteding van het saldo van baten en lasten	-6.250	4.635
Stand per 31 december	58.200	64.450
Het minimaal vereiste vermogen bedraagt	104,1%	104,1%
Het vereiste vermogen bedraagt	119,9%	115,7%
De dekkingsgraad is	112,9%	114,7%
De beleidsdekkingsgraad is	114,1%	
De dekkingsgraad 2014 is vastgesteld als de reserves plus de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds gedeeld door de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds.		
In 2015 is de dekkingsgraad vastgesteld als het totaal eigen vermogen plus de totale technische voorzieningen gedeeld door de totale technische voorzieningen.		
De berekening is als volgt: $(58.200+447.384+2.877)/(447.384+2.877) \times 100\% = 112,9\%$		
Per 31 december 2015 is de dekkingsgraad 112,9% van de totale Technische Voorziening.		

	2015	2014
[7] Ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Stand per 1 januari	439.591	378.752
Premies	7.199	6.565
Intresttoevoeging	714	1.414
Overgenomen pensioenverplichtingen	559	79
Uitkeringen eigen rekening	-18.224	-18.648
Vrijgevallen voor excassokosten	-729	-373
Overgedragen pensioenverplichtingen	-247	-151
Technisch resultaat	-1.110	386
Wijziging marktrente	-3.966	62.556
Indexatie	1.182	1.166
Vervallen driemaandsmiddeling	15.401	0
Schattingswijziging (UFR-methodiek)	7.014	0
Wijziging regeling	0	26
Wijziging overlevingstafels	0	-2.658
Wijziging ervaringssterfte	0	2.023
Wijziging excassokosten	0	8.454
Stand per 31 december	447.384	439.591
De technische voorzieningen zijn als volgt opgebouwd:		
– Actieve- en arbeidsongeschikte deelnemers (pensioen)	141.123	129.027
– Gewezen deelnemers (pensioen)	37.891	35.837
– Pensioengerechtigden (pensioen)	267.424	274.207
– Pensioengerechtigden (prepensioen)	8	12
– Niet opgevraagd	938	508
Stand voorziening per 31 december	447.384	439.591
[8] Voorziening pensioenverplichtingen voor rekening en risico deelnemers		
Stand 1 januari	2.984	2.467
Stortingen	0	43
Opnames	-96	-30
Rendement	-11	504
Stand 31 december	2.877	2.984

[9] Kortlopende schulden en overlopende passiva

	2015	2014
Derivaten	3.772	4.580
Te betalen loonheffing	306	313
Sociale lasten	64	72
Vooruitontvangen WO	0	37
Administratiekosten	97	3
Accountantskosten	21	21
Actuariskosten	69	63
Overige crediteuren	504	195
	4.833	5.284

Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden van Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg hebben in 2015 geen bezoldiging ontvangen.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2015 had Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg geen personeelsleden in dienst. De Manager Pensioenfonds en de administrateur zijn in dienst van de onderneming. De kosten worden doorbelast naar het pensioenfonds.

Baten en lasten	2015	2014
[10] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten		
Onroerende zaken	819	582
Zakelijke waarden	1.245	1.333
Vastrentende waarden	5.849	5.443
Derivaten	947	1.014
Banken & deposito's	-3	-1
Overdracht pensioenen	3	-1
	8.860	8.370
Indirecte beleggingsopbrengsten		
Onroerende zaken		
Ongerealiseerd resultaat	4.946	4.225
Gerealiseerd resultaat	729	194
Zakelijke waarden		
Ongerealiseerd resultaat	12.848	23.169
Gerealiseerd resultaat	2.601	648
Vastrentende waarden		
Ongerealiseerd resultaat	-7.297	30.062
Gerealiseerd resultaat	202	29
Derivaten		
Ongerealiseerd resultaat	-5.213	17.626
Gerealiseerd resultaat	-5.166	-6.544
Valutaresultaat liquide middelen	32	-4
	3.682	69.405

	2015	2014
Kosten van vermogensbeheer		
Bewaarloon effecten	-50	-35
Beheerloon zakelijke waarden	-96	-78
Beheerloon vastrentende waarden	-266	-180
Beheerloon derivaten	-136	-105
Beheerloon overig	-205	-215
Rebate fee obligaties	149	111
Rebate fee aandelen	155	232
Rebate fee vastgoed	124	0
	-325	-270
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen	12.217	77.505
[11] Beleggingen voor risico deelnemers		
Vermogensresultaat	-11	504
[12] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Werkgeverspremie	7.296	7.019
Te ontvangen premie 2016 m.b.t. onvoorwaardelijke toeslag actieve deelnemers 1-1-2016 (0,33%)	512	0
Werknemerspremie	463	466
FVP premie	0	9
Vrijval rekening en risico deelnemers ten behoeve van ingegane (pre)pensioenen	95	38
	8.366	7.532
De feitelijke premie bedraagt	7.854	7.523
De kostendeekkende premie bedraagt	9.786	8.768
De gedempte kostendeekkende premie bedraagt	6.841	7.033
De feitelijke premie is hoger dan de gedempte kostendeekkende premie en voldoet hiermee aan de wettelijke eisen van kostendeekkendheid.		
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	7.982	7.134
– Opslag in stand houden vereist vermogen	1.612	1.227
– Opslag voor uitvoeringskosten	192	407
	9.786	8.768

	2015	2014
De gedempte premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	5.532	5.654
– Opslag in stand houden vereist vermogen	1.117	972
– Opslag voor uitvoeringskosten	192	407
	6.841	7.033
Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/ of toeslagen. In het boekjaar is een korting verstrekt van € 0.		
[13] Premiebijdragen voor risico deelnemers		
Premies pensioensparen	0	43
[14] Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers t.b.v. inkoop rechten	-96	-30
[15] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	319	48
Overgedragen pensioenverplichtingen	-193	-176
	126	-128
[16] Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	-14.261	-14.656
Partnerpensioen	-3.908	-3.824
Wezenpensioen	-6	-13
Compensatie overhevelingstoelage	-4	-4
Afkoopsommen	-31	-123
	-18.210	-18.620
[17] Mutatie voorziening voor risico deelnemers		
Stortingen	0	-43
Onttrekkingen i.v.m. pensionering	96	30
Rendement	11	-504
	107	-517
[18] Herverzekering		
Premie	-35	-35

	2015	2014
[19] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-383	-313
Doorbelaste personeelskosten	-242	-215
Accountant (controle jaarrekening)	-30	-30
Actuaris	-154	-118
Vergoeding externe leden beleggingscommissie	-10	-9
De Nederlandsche Bank	-26	-28
Doorbelaste kantoor- en representatiekosten	-11	-13
Overige	-65	-54
	-921	-780
	2015	2014
Actuariële analyse van het resultaat		
Directe beleggingsopbrengsten	8.861	8.370
Indirecte beleggingsopbrengsten	2.643	67.721
Financiering	-412	-48
Indexatie	-561	-1.166
Kanssystemen	1.745	148
Mutaties waardeoverdrachten	-91	-17
Mutaties uitkeringen	14	28
Wijziging rekenrente	3.966	-62.556
Wijziging u.h.v. actuariële grondslagen en/of methoden	-22.415	-7.845
Resultaat	-6.250	4.635

Risicoparagraaf

(bedragen in duizenden euro)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd. Conform de berekeningen van het vereist eigen vermogen in het Actuarieel rapport is de risicoparagraaf gebaseerd op basis van het doorkijkbeginsel (lookthrough-principe) en wordt er rekening gehouden met recente ontwikkelingen zoals het gebruik van de meest recente UFR en de aangepaste definitie van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad. Laatstgenoemde impliceert dat bij de berekening van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad vanaf het jaarwerk van 2015 rekening gehouden dient te worden met het totale vermogen en de totale technische voorziening. In de risicoparagraaf worden de afzonderlijke risico's van het vereist eigen vermogen gerelateerd aan de voorziening voor risico fonds. De impact van de aangepaste berekeningsmethodiek wordt afzonderlijk getoond. Onder het nieuwe FTK zijn de voorschriften voor de berekening van het vereist eigen vermogen aangescherpt en wordt getoetst op basis van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische verdeling. De impact van de afzonderlijke risico's wordt tevens getoond voor het feitelijk vereist eigen vermogen omdat de vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke verdeling in het nieuwe FTK onder andere een belangrijke rol speelt bij de korte termijn risicohouding van het fonds.

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste financieel risico voor het Pensioenfonds is het niet kunnen nakomen van de pensioentoezeggingen. Een belangrijke maatstaf hiervoor is het aanwezig eigen vermogen. Wettelijk is een gestandaardiseerde methode (standaardmodel) vastgelegd om te kunnen toetsen of het aanwezig eigen vermogen voldoende is om een aantal specifieke financiële risico's op te kunnen vangen en daarmee of aan de pensioentoezeggingen kan worden voldaan. De berekeningen van het vereist eigen vermogen zijn met name van belang voor de premiestelling, herstelplan en haalbaarheidstoets van het fonds. De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2015 kleiner dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het Pensioenfonds in een reservetekort verkeert.

Jaarlijks vindt toetsing plaats aan de hand van dit standaardmodel. De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. De S10 betreft het actief beheer risico en is onder het nieuwe FTK in het standaard model van DNB geplaatst.

Het bestuur heeft ervoor gekozen om de berekening van het vereist eigen vermogen alleen te baseren op de wettelijk vereiste risico's. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2015 van 119,9% en van de strategische mix ultimo 2014 van 115,7%. Zoals eerder vermeld, worden de afzonderlijke risico's uitgedrukt ten opzichte van de voorziening voor risico fonds. Zodoende kunnen de afzonderlijke risico's van 2015 vergeleken worden met de risico's van 2014.

	2015		2014	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	11.020	2,5	6.563	1,5
Zakelijke waarden risico (S2)	74.656	16,7	62.090	14,2
Valutarisico (S3)	12.658	2,8	16.687	3,8
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	12.083	2,7	1.044	0,2
Verzekeringstechnisch risico (S6)	12.753	2,8	12.183	2,8
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer risico (S10)	12.920	2,9	0	0,0
Diversificatie-effect	-46.661	-10,4	-29.765	-6,8
Vereist eigen vermogen risico fonds	89.429	20,0	68.802	15,7
Afname voor toerekening totale TV (incl. Risico deelnemers)	29	-0,1		
Totaal vereist eigen vernogen	89.458	19,9		
Aanwezige dekkingsgraad		112,9		114,7
Beleidsdekkingsgraad		114,1		n.v.t.
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1		104,1
Strategisch vereiste dekkingsgraad		119,9		115,7
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		118,7		115,7

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. In de berekening van de beleidsdekkingsgraad is rekening gehouden met de aangepaste definitie van de becijfering van de dekkingsgraad. Zoals aangegeven dient de dekkingsgraad becijferd te worden door rekening te houden met het totale vermogen en de totale technische voorziening. In boekjaar 2014 was de dekkingsgraad van 114,7% leidend. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2015 van 114,1%, is de (beleids) dekkingsgraad afgenomen met 0,6%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 15,1

Duratie van de pensioenverplichtingen 15,3

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	27.551		27.551	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	-16.150		-16.531	
Renterisico	11.401	2,5	11.020	2,5
Afdekkingspercentage (B/A)		58,6		60,0

Derivaten

Met behulp van deze derivaten wordt het strategisch afdekkingspercentage vorm gegeven. Strategisch dekt het fonds volgens het beleggingsmandaat 60% van het renterisico af.

Hoogte buffer

Op basis van de vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 11.401 (2,5%) en voor het strategisch renterisico 11.020 (2,5%) ultimo 2015.

Zakelijke waarden risico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefonds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2015		2014 ¹⁾	
	€	%	€	%
<i>Verdeling Zakelijke waarden en Vastgoed per markt/categorie:</i>				
Beursgenoteerd vastgoed	32.987	14,4	24.898	10,2
Niet-beursgenoteerd vastgoed	16.109	7,0	17.300	7,1
Ontwikkelde markten (Mature markets)	160.227	69,7	175.758	72,2
Opkomende markten (Emerging markets)	17.601	7,7	21.887	9,0
Overige beleggingen	2.781	1,2	3.578	1,5
	229.705	100,0	243.421	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch zakelijke waarden risico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk zakelijke waarden risico bedraagt 68.640 (15,3%) en voor het strategisch zakelijke waarden risico 74.656 (16,7%).

1) Door gewijzigde inzichten zijn de vergelijkende cijfers van 2014 aangepast

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl veel van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

	2015		2014 ¹⁾	
	€	%	€	%
<i>Verdeling beleggingsportefeuille naar valuta voor afdekking met derivaten</i>				
Euro	336.815	66,7	320.166	63,5
Amerikaanse dollar	60.468	12,0	65.549	13,0
Australische dollar	4.762	0,9	5.289	1,0
Braziliaanse real	459	0,1		
Britse pound sterling	31.320	6,2	30.179	6,0
Canadese dollar	1.655	0,3		
Chinese yuan (renminbi)	505	0,1		
Deense kroon	1.578	0,3		
Filipijnse peso	387	0,1		
Hongaarse forint	154	0,0		
Hongkongse dollar	6.302	1,2		
Indiase roepie	2.911	0,6		
Indonesische roepia	618	0,1		
Japanse yen	15.054	3,0	13.595	2,7
Maleisische ringgit	189	0,0		
Mexicaanse peso	360	0,1		
Nieuwe Taiwanese dollar	1.617	0,3		
Nieuwe Turkse lira	867	0,2		
Noorse kroon	1.998	0,4		
Poolse zloty	331	0,1		
Roemeense leu	17	0,0		
Singaporese dollar	874	0,2		
Thaise baht	369	0,1		
Tsjechische kroon	29	0,0		
Zuid-Afrikaanse rand	856	0,2		
Zuid-koreaanse won	2.737	0,5		
Zweedse kroon	5.472	1,1		
Zwitserse frank	12.251	2,4		
Overige valuta en beleggingen	13.895	2,8	69.595	13,8
	504.850	100,0	504.373	100,0

1) Door gewijzigde inzichten zijn de vergelijkende cijfers van 2014 aangepast

	2015		2014 ¹⁾	
	€	%	€	%
<i>Verdeling beleggingsportefeuille naar valuta na afdekking met derivaten</i>				
Euro	414.824	82,2	416.891	82,7
Amerikaanse dollar	15.058	3,0	2.195	0,4
Australische dollar	1.183	0,2	1.487	0,3
Braziliaanse real	459	0,1		
Britse pound sterling	10.825	2,1	8.472	1,7
Canadese dollar	1.655	0,3		
Chinese yuan (renminbi)	505	0,1		
Deense kroon	1.578	0,3		
Filipijnse peso	387	0,1		
Hongaarse forint	154	0,0		
Hongkongse dollar	6.302	1,2		
Indiase roepie	2.911	0,6		
Indonesische roepia	618	0,1		
Japanse yen	6.529	1,3	5.733	1,1
Maleisische ringgit	189	0,0		
Mexicaanse peso	360	0,1		
Nieuwe Taiwanese dollar	1.617	0,3		
Nieuwe Turkse lira	867	0,2		
Noorse kroon	1.998	0,4		
Poolse zloty	331	0,1		
Roemeense leu	17	0,0		
Singaporese dollar	874	0,2		
Thaise baht	369	0,1		
Tsjechische kroon	29	0,0		
Zuid-Afrikaanse rand	856	0,2		
Zuid-koreaanse won	2.737	0,5		
Zweedse kroon	5.472	1,1		
Zwitserse frank	12.251	2,4		
Overige valuta en beleggingen	13.895	2,8	69.595	13,8
	504.850	100,0	504.373	100,0

1) Door gewijzigde inzichten zijn de vergelijkende cijfers van 2014 aangepast

Derivaten

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door de vermogensbeheerders valutatermijntransacties afgesloten, omgerekend in euro per 31 december 2015:

	aankoop transacties	verkoop transacties
Euro	78.009	
US dollar		-45.409
Australische dollar		-3.579
Japanse yen		-8.525
Britse pound sterling		-20.496
	78.009	-78.009

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt 12.188 (2,7%) en voor het strategisch valuta risico 12.658 (2,8%).

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2015		2014	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	133.594	50,5	64.331	26,3
AA	73.213	27,7	132.209	54,2
A	16.086	6,1	11.697	4,8
BBB	31.330	11,9	31.105	12,7
Lager dan BBB	4.097	1,6	3.629	1,5
Geen rating	5.927	2,2	1.248	0,5
	264.247	100,0	244.219	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:¹⁾</i>				
Resterende looptijd van 1 tot 5 jaar	54.734	20,7	50.142	20,5
Resterende looptijd van 5 tot 10 jaar	111.661	42,3	0	0
Resterende looptijd langer dan 10 jaar	97.852	37,0	194.077	79,5
	264.247	100,0	244.219	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 12.623 (2,8%) en voor het strategisch kredietrisico van 12.083 (2,7%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de Voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk verzekeringstechnisch risico bedraagt 12.753 (2,8%) en voor het strategisch verzekeringstechnisch risico 12.753 (2,8%).

1) Gebaseerd op doorkijk in onderliggende beleggingen.

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

In 2015 heeft het bestuur besloten om het concentratierisico niet mee te nemen in de berekening van het vereist eigen vermogen.

	2015		2014	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
<i>Verdeling onroerende zaken per sector:</i>				
Participaties in vastgoed beleggingsfondsen	50.302	100,0	42.198	100,0
	50.302	100,0	42.198	100,0
<i>Verdeling onroerende zaken per regio:</i>				
Europa	50.302	100,0	42.198	100,0
	50.302	100,0	42.198	100,0

Grote posten: onroerende zaken van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in onroerende zaken

NN (L) European Real Estate - I Cap EUR	25.441	50,6	24.898	59,1
CBRE Dutch Residential Fund IV	9.275	18,4	7.321	17,3
Aberdeen Eur Prop Fnd class B	4.774	9,5		
Aberdeen Eur Prop Fnd class A	3.470	6,9	3.323	7,9
CBRE DTCH RSD FD III (SP)	3.071	6,1		
CBRE Eurosis Fund	2.984	5,9	4.063	9,6
CBRE Dutch Retail Fund III			2.578	6,1

	2015		2014 ¹⁾	
	€	%	€	%
Zakelijke waarden				
<i>Verdeling zakelijke waarden per regio:</i>				
Europa	78.067	43,5	92.568	46,0
Noord-Amerika	54.593	30,4	61.607	30,6
Azië	23.473	13,1	22.053	11,0
Overig	21.695	12,1	21.417	10,6
Overige beleggingen	1.575	0,9	3.578	1,8
	179.403	100,0	201.223	100,0
<i>Verdeling zakelijke waarden per sector:</i>				
Financiële instellingen	42.921	23,8	64.815	32,1
Informatietechnologie	19.842	11,1	21.499	10,7
Niet-duurzame consumentengoederen	19.781	11,0	16.402	8,2
Duurzame consumentengoederen	19.694	11,0	22.002	10,9
Industriële ondernemingen	19.400	10,8	19.275	9,6
Gezondheidszorg	18.444	10,3	17.614	8,8
Energie	10.895	6,1	12.404	6,2
Basismaterialen	10.795	6,0	8.938	4,4
Telecommunicatie	9.049	5,0	7.957	4,0
Nutsbedrijven	5.113	2,9	5.834	2,9
Andere sectoren	1.894	1,1	905	0,4
Overige beleggingen	1.575	0,9	3.578	1,8
	179.403	100,0	201.223	100,0

Er zijn geen grote posten binnen de zakelijke waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in zakelijke waarden.

1) Door gewijzigde inzichten zijn de vergelijkende cijfers van 2014 aangepast

	2015		2014	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
<i>Verdeling vastrentende waarden per regio:</i>				
Europa	257.905	97,6	234.965	96,3
Noord-Amerika	3.700	1,4	4.726	1,9
Azië	1.321	0,5	1.798	0,7
Overig	1.321	0,5	2.730	1,1
	264.247	100,0	244.219	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in vastrentende waarden

Nederlandse staatsobligaties	55.500	21,1	62.686	25,7
Duitse staatsobligaties	57.501	21,9	57.637	23,6
Finse staatsobligaties	15.032	5,7	17.234	7,1
Oostenrijkse staatsobligaties	19.907	7,6	15.710	6,4
Franse staatsobligaties	32.472	12,4		

Er zijn geen beleggingen uitgeleend en er zijn geen rechtstreekse beleggingen in Huntsman Nederland B.V. en de aan haar gelieerde ondernemingen.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 11.302 (2,5%) en voor het strategisch actief beheer risico van 12.920 (2,9%). De tracking error verschilt per aandelenfonds, waardoor niet expliciet één percentage kan worden vermeld. De gewogen tracking error van de gehele aandelenportefeuille is groter dan 1%, waardoor een buffer voor actief beheer wel noodzakelijk is.

Uitbestedingsrisico

Voor nadere toelichting omtrent het uitbestedingsrisico verwijzen wij naar de sectie 'Risicomanagement' in het bestuursverslag.

Effect toerekenen naar totale vereiste dekkinggraad

Om van de vereiste dekkinggraad voor risico fonds te geraken tot de vereiste dekkinggraad dient een aanpassing van -0,1%-punt toegevoegd te worden op basis van de feitelijke verdeling en een aanpassing van -0,1%-punt op basis van de strategische verdeling. Deze aanpassingen dienen gemaakt te worden omdat het fonds een technische voorziening voor risico deelnemers heeft.

Herstelplan

Ultimo 2015 is de beleidsdekkinggraad 114,1% van de Technische Voorziening. Het fonds verkeert in een reservetekort.

Rozenburg, 9 juni 2016

Het Bestuur,

N. Mol

E. Maliepaard

P.C. Oostveen

G.C. Plaisier

mw. A.C.J. Impens

Overige gegevens

Gebeurtenissen na balansdatum

Financiering 2015

De kostendekkende premie (KDP) is berekend met de door de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De in het jaarverslag vermelde KDP bedraagt € 9,786 miljoen.

Ter bepaling van de in de ABTN beschreven gedempte kostendekkende premie is gebruik gemaakt van de gemiddelde rentetermijnstructuur per 31 december over de afgelopen 10 jaar. De aldus berekende gedempte kostendekkende premie bedraagt € 6,841 miljoen. De feitelijke premie is vastgesteld in de uitvoeringsovereenkomst tussen het pensioenfonds en de sponsor. De feitelijke premie is gelijk aan 32,6% van de som van de pensioengevende salarissen.

De feitelijke premie bedraagt € 7,854 miljoen. De feitelijke premie bedraagt € 918.000 meer dan de gedempte kostendekkende premie (€ 6,841 miljoen) verhoogd met de inkoopsummen uit de DC-regeling (€ 95.000).

Financiering 2016

De kostendekkende premie (KDP) voor het jaar 2016 is berekend met de door de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Deze premie is berekend op € 9,8 miljoen. Ter bepaling van de in de ABTN beschreven gedempte kostendekkende premie is gebruik gemaakt van de gemiddelde rentetermijnstructuur per 31 december 2015 over de afgelopen 10 jaar. De aldus berekende gedempte kostendekkende premie bedraagt € 6,2 miljoen. De aldus berekende gedempte kostendekkende premie is vastgesteld in de uitvoeringsovereenkomst tussen het pensioenfonds en de sponsor. Deze premie is gelijk aan 24,8% van de som van de pensioengevende salarissen. Het bestuur en het VO constateren dat door de al jaren dalende rente de gedempte kostendekkende premie al jaren onder de kostendekkende premie ligt. Het bestuur heeft in januari 2016 overlegd met de sponsor over dit onderwerp. De sponsor heeft zich gevoelig getoond voor de opmerkingen en heeft er in toegestemd de gedempte kostendekkende premie te baseren op de gemiddelde rentetermijnstructuur per 31 december 2015 over de afgelopen 5 (in plaats van 10) jaar. Dit leidt tot een premie van €7,4 miljoen (€1.2 miljoen hoger). Deze premie is gelijk aan 29,5% van de som van de pensioengevende salarissen.

Resultaatbestemming

Resultaatverdeling

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2015 als volgt te verdelen:

	2015
Algemene reserve	-6.250

Actuariële verklaring

Opdracht

Door de Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg te Rotterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2015.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van de Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 3.809.624. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 190.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-personregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch tenminste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van de Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, vanwege het reservetekort.

Purmerend, 9 juni 2016

drs. R.T. Schilder AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg

Verklaring over de jaarrekening 2015

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2015 van Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg te Rotterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg op 31 december 2015 en van het resultaat over 2015, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2015;
- de staat van baten en lasten over 2015;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Huntsman Rozenburg (hierna: de stichting) zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 3,8 miljoen
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen, zijnde het totaal van technische voorziening, de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers en het stichtingskapitaal en reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritische grens bevindt. Gelet op het reservetekort hebben wij de materialiteit gesteld op 0,75% van het pensioenvermogen.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 190.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In deze paragraaf beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Risico	Onze controleaanpak
Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
<p>De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds.</p> <p>In 2015 is de beleidsdekkingsgraad geïntroduceerd. Dit is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.</p>	<p>Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad.</p> <p>De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2015 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.</p> <p>Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maand-dekkingsgraden.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar waren het vervallen van de driemaands middeling per 1 januari 2015 en de aanpassing van de Ultimate Forward Rate systematiek per 15 juli 2015 in de rentetermijnstructuur key items. – Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen zoals gehanteerd in de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris.

Risico	Onze controleaanpak
Waardering en toelichting van niet-(beurs)genoteerde beleggingen	
<p>De beleggingen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen), maar er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van netto contante waarde berekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-beursgenoteerde fondsen.</p> <p>De waarderingsonzekerheid neemt toe bij (onafhankelijke) taxaties, netto-contante-waardeberekeningen alsmede intrinsieke waarde opgaven van derden en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreft dit de posities in niet-beursgenoteerde fondsen, met name vastgoedfondsen en aandelenfondsen. Deze kennen waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers. In onze risico-inschatting houden wij rekening met het feit dat de onderliggende beleggingen in de niet-beursgenoteerde fondsen veelal genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2015 € 25 miljoen is belegd in niet-(beurs)genoteerde vastgoedfondsen en € 118 miljoen in aandelenfondsen zonder beursnotering. Dit betreft 28% van de totale beleggingen.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de niet-(beurs)genoteerde beleggingen niet juist gewaardeerd zijn.</p>	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2015. Voor niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen, zijn de waarderungen geverifieerd met gecontroleerde jaarrekeningen 2015 van deze fondsen. Waar deze (nog) niet beschikbaar zijn, is de aansluiting vastgesteld met de meeste recente (niet-gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, alsmede de back-testing (met gecontroleerde jaarrekeningen) beoordeeld in combinatie met benchmark-testing werkzaamheden.</p> <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen onderzocht.</p>

Risico	Onze controleaanpak
Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen	
<p>De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[14] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds'. Hieruit blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden met betrekking tot de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur door het vervallen van de driemaandsmiddeling per 1 januari 2015 (verhoging voorziening € 15,4 miljoen) en aanpassing van de UFR in juli 2015 (verhoging voorziening € 7,0 miljoen).</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd zijn.</p>	<p>Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certifierend actuaris van de stichting. De certifierend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certifierend actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certifierend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2015. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de effecten van de wijzigingen in de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.</p> <p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2015.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certifierend actuaris. – Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certifierend actuaris, gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn.

Risico	Onze controleaanpak
Uitvoering van vermogensbeheer en pensioenbeheer processen bij de uitvoeringsorganisaties	
<p>De stichting heeft de pensioenuitvoering en het vermogensbeheer uitbesteed aan derde partijen. Het bestuur blijft conform wetgeving eindverantwoordelijk voor de gehele dienstverleningsketen. De financiële informatie die ontvangen wordt van deze partijen is opgenomen in de jaarrekening van de stichting. De stichting heeft dit toegelicht in de risicoparagraaf van de jaarrekening.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de uitbestede processen niet goed worden beheerst en dat de ontvangen financiële informatie van de uitbestedingspartijen niet betrouwbaar is.</p>	<p>Voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening, hebben wij de juiste werking van interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie en de vermogensbeheerder beoordeeld op basis van de ontvangen ISAE 3402 rapportages. Verder hebben wij gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd zoals cijferanalyses en deelwaarnemingen gericht op de uitkomsten van de relevante financiële informatiestromen.</p>

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening en voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Verklaring betreffende het bestuursverslag en de overige gegevens

Wij vermelden op basis van de wettelijke verplichtingen onder Titel 9 Boek 2 BW (betreffende onze verantwoordelijkheid om te rapporteren over het bestuursverslag en de overige gegevens):

- dat wij geen tekortkomingen hebben geconstateerd naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de door Titel 9 Boek 2 BW vereiste overige gegevens zijn toegevoegd;
- dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Benoeming

Wij zijn door het bestuur benoemd als accountant van de stichting. Ondergetekende treedt op als externe accountant sinds de controle van het boekjaar 2015.

Maastricht, 9 juni 2016

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. R.E.J. Pluymakers RA

Bijlagen

Overzicht belegd vermogen

	2015			2014		
	€	%	Norm	€	%	Norm
Zakelijke waarden						
Aandelen vastgoedmaatschappijen	50.302	9,9	10	42.198	8,4	10
Aandelen	179.403	35,5	35	201.223	39,9	40
Te vorderen dividendbelasting	261	0,1		199	0,0	
Totale zakelijke waarden	229.966	45,5	45	243.620	48,3	50
Vastrentende waarden						
Staatsobligaties	194.894	38,5		177.249	35,1	
Vastrentende beleggingsfondsen	63.535	12,6		62.967	12,5	
Lopende intrest	4.375	0,9		4.020	0,8	
Totaal vastrentende waarden	262.804	52,0	55	244.236	48,4	50
Derivaten						
Valutatermijncontracten	-3.056	-0,6		-2.366	-0,5	
Swaps	13.853	2,7		18.376	3,6	
Lopende intrest	143	0,0		170	0,0	
Totaal derivaten	10.940	2,1	0	16.180	3,2	0
Overige beleggingen						
Geldmarktfondsen	1.125	0,2		0	0,0	
	1.125	0,2	0	0	0,0	0
Overlopende aan- en verkopen beleggingen						
Debiteuren beleggingen	0	0,0		0	0,0	
Crediteuren beleggingen	0	0,0		0	0,0	
	0	0,0	0	0	0,0	0
Liquide middelen						
Depotbank	15	0,0		338	0,1	
ING Bank	1.117	0,2		205	0,0	
Totaal liquide middelen	1.132	0,2	0	543	0,1	0
Totaal vermogen	505.967	100,0	100	504.579	100,0	100

Begrippenlijst

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In de ABTN wordt door het bestuur van een pensioenfonds uiteengezet welke actuariële en bedrijfstechnische opzet ten grondslag ligt aan een fonds. Ook wel bedrijfsplan genoemd. Hierin komen drie hoofdonderwerpen aan de orde: de wijze van vaststelling van de verplichtingen jegens de deelnemers, de beleggingsportefeuille en het intern risicobeheersingssysteem.

Actuarieel Genootschap (AG)

Het Koninklijk Actuarieel Genootschap is de Nederlandse beroepsvereniging van actuarissen en actuariële analisten.

Actuariële grondslagen

Wanneer een contante waarde van een reeks toekomstige uitkeringen moet worden bepaald maakt de actuaaris gebruik van actuariële grondslagen, zoals:

1. de rekenrente;
2. de kansstelsels: sterftekansen, arbeidsongeschiktheids- en revalideringskansen, frequenties van gehuwd zijn, soms ook toekomstige salarisontwikkeling of indexatiebeleid enz.;
3. kostenopslagen (bijvoorbeeld voor administratiekosten en/of uitbetalingskosten).

Actuariële methoden

Methoden om met behulp van actuariële grondslagen de contante waarde te berekenen van een reeks toekomstige uitkeringen of bijdragen.

Actuariële Principes Pensioenfondsen (APP)

Door de Nederlandsche Bank verstrekte richtlijnen die pensioenfondsen tot en met het boekjaar 2006 in acht moesten nemen bij de financiële opzet van het fonds en bij de invulling die hierin in de praktijk aan wordt gegeven. Deze principes zijn per 1 januari 2007 vervangen door het Financieel Toetsingskader (FTK).

Algemene Ouderdomswet

De Algemene Ouderdomswet (AOW) is in 1956 tot stand gekomen. Het is een volksverzekering en geldt dus voor alle ingezetenen van Nederland. De AOW voorziet in uitkeringen bij ouderdom. De uitkeringen gaan in op de eerste dag van de maand waarin de verzekerde 65 jaar wordt. De hoogte van de uitkeringen is niet afhankelijk van het loon dat gedurende een eventuele loopbaan is verdiend, maar is afhankelijk van de burgerlijke staat en de gezinssituatie waarin de verzekerde verkeert.

ALM

Afkorting voor Asset Liability Management. Een ALM-studie betreft de analyse van het risicobeheer van de balans tussen activa en de passiva van een pensioenfonds.

Deze studie dient te resulteren in de formulering van een strategisch beleggingsbeleid.

AO/IC

Administratieve organisatie en interne controle.

Autoriteit Financiële Markten

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is gedragstoezichthouder op de financiële markten. Dat houdt in dat de AFM toezicht houdt op het gedrag van de gehele financiële marktsector: sparen, beleggen, verzekeren en lenen. Met het gedragstoezicht wil de AFM een bijdrage leveren aan het goed functioneren van de financiële markten.

Backservice

Pensioenaanspraken (of de waarde ervan) die betrekking hebben op de achterliggende dienstjaren en die ontstaan door verandering in de pensioengrondslag.

Basispunt

Een basispunt is een honderdste van een procent (0,01%). Basispunten worden gebruikt om veranderingen in rentes uit te drukken. Een stijging van de rente van bijvoorbeeld 6% naar 6,1% betekent een stijging van 10 basispunten.

Beleidsdekkingsgraad

Dit betreft een 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad, waarop het pensioenfonds haar beslissingen baseert.

Benchmark

Vooraf vastgestelde, objectieve maatstaf voor de prestatie van (de beheerder van) een beleggingsportefeuille of pensioenfonds. Een beursindex bijvoorbeeld.

Code pensioenfondsen

Op 1 januari 2014 is de Code Pensioenfondsen in werking getreden als document van zelfregulering van de pensioensector. Per 1 juli 2014 is de Code ook wettelijk verankerd in de Pensioenwet. De Code is gebaseerd op het "pas toe of leg uit-beginsel". Het volledig volgen van alle 83 normen uit de Code is niet verplicht. Wel wordt ieder pensioenfonds geacht in het jaarverslag (vanaf boekjaar 2014) aan te kunnen geven waarom bepaalde afwijkende keuzes zijn gemaakt. Deze Code is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid, die hiermee normen formuleren voor "goed pensioenfondsbestuur". Het huidige tijdgewricht vereist vanuit het maatschappelijk belang van het pensioenfonds dat het functioneren van het bestuur meer aandacht krijgt. De Code vervangt de "Principes voor goed pensioenfondsbestuur (PFG)", die de Stichting van de Arbeid op 16 december 2005 heeft gepubliceerd.

Contante waarde

De contante waarde op een bepaald moment van (een serie) betalingen in de toekomst, is het bedrag dat op dat moment aanwezig zou moeten zijn om, rekening houdend met rente-aangroei (rekenrente) en eventuele andere actuariëlegrondslagen, deze toekomstige betalingen te kunnen verrichten.

CPI

Consumenten Prijs Index.

Dekkingsgraad

Een maat voor de solvabiliteit van een pensioenfonds. De dekkingsgraad is gelijk aan het totaal vermogen (Reserves + Voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds) gedeeld door de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds.

DC regeling

Een Defined Contribution (beschikbare premie) regeling is een vorm van pensioensparen waarbij de begunstigde een van te voren afgesproken premie ontvangt.

De Nederlandsche Bank

Orgaan dat krachtens de Pensioenwet een toezichhoudende taak heeft ten aanzien van pensioenfondsen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan: dividend- en rente-opbrengsten van de beleggingen.

Duration

Duration is een maatstaf voor de rentegevoeligheid van een obligatie. Deze maatstaf houdt rekening met alle cashflows in de resterende looptijd van de lening.

Eindloon regeling

Een eindloon regeling, ook wel final-payregeling genoemd, is een vorm van een vaste uitkeringsregeling waarbij de hoogte van het pensioen afhankelijk is van het laatst verdiende loon. De opgebouwde pensioenaanspraken worden dan verhoogd op basis van de pensioengrondslag van dit laatstverdiende loon; de zogenoemde backservice. Het nog op te bouwen pensioen wordt bij het eindloonsysteem de coming service genoemd. Backservice + coming service is dan het verzekerd pensioen.

Financieel Toetsingskader (FTK)/nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK)

Benaming van het nieuwe toetsingsregime dat vanaf 1 januari 2007 van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen. Het Financieel Toetsingskader (FTK) vervangt de Actuariële Principes Pensioenfondsen. Het FTK is opgenomen in de Pensioenwet. Per 1 januari 2015 is het nieuwe FTK van kracht geworden. Het nieuwe FTK omvat de financiële eisen waaraan pensioenfondsen moeten voldoen. Belangrijkste doel van de nieuwe regels is een robuust toekomstbestendig pensioenstelsel waarin het pensioenvermogen van de deelnemer stabiel wordt beheerd en een evenwichtige verdeling van lusten en lasten plaatsvindt tussen generaties.

FVP

Financiering Voortzetting Pensioenverzekering.

Gedragcodes

De gedragscode van het AFM (Autoriteit Financiële Markten) valt uiteen in twee afzonderlijke codes: code A voor pensioenfondsen die onder effectentypisch gedragstoezicht van de AFM staan en code B voor pensioenfondsen die van dat toezicht zijn vrijgesteld.

Herverzekering

Het door een pensioenfonds geheel of gedeeltelijk onderbrengen van een pensioenregeling in een levensverzekeringsovereenkomst en/of het door een pensioenfonds onderbrengen van extra hoge risico's bij een levensverzekeraar, zoals overlijdensrisico van deelnemers en invaliditeitsrisico van deelnemers.

Indexatie

Hieronder wordt verstaan de aanpassing van de ingegane pensioenen en/of premievrije aanspraken (voor pensioeningang) op basis van de stijging of daling van een index cijfer dan wel een vast percentage.

Veelal worden daarvoor de prijsindexcijfers van het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) gehanteerd.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten vallen de gerealiseerde verkoopresultaten inclusief valutaresultaten en de niet-gerealiseerde herwaarderingsresultaten.

Interest Rate Swap (IRS)

De renteswap wordt in het algemeen gebruikt om renterisico's te beheersen of af te dekken, of om een gewenste rentepositie in te nemen. De meest gebruikte termen voor de renteswap zijn IRS of Interest Rate Swap.

De renteswap is een ruiltransactie die geschiedt op een internationale financiële markt, waarbij partijen de rentebetalingen gedurende de looptijd, of een deel van de looptijd, tegen elkaar ruilen. Na het verstrijken van deze tijd worden ze weer teruggenomen.

De hoofdsommen van de leningen worden bij een IRS niet uitgewisseld, die zijn alleen in theorie, in de berekeningen herkenbaar.

Uitwisseling vindt uitsluitend plaats van de rentes.

Intresttoevoeging

Bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen wordt rekening gehouden met een toekomstig rendement. Het bedrag dat op basis van de rekenrente in het boekjaar aan de voorziening pensioenverplichtingen moet worden toegevoegd wordt als 'intresttoevoeging' verantwoord.

Koopsom

Een koopsom is een eenmalige betaling die aan de uitvoerder van de pensioenregeling is verschuldigd en waarvoor een bepaalde pensioenaanspraak wordt ingekocht. In beginsel is een koopsom dus een eenmalige betaling en een premie een periodieke betaling. Zowel premies als koopsommen dienen hetzelfde doel, namelijk de financiering van de pensioenen.

Lijfrente

Het begrip lijfrente wordt gebruikt in de individuele levensverzekeringsmarkt. Technisch gesproken is een lijfrente hetzelfde als een ouderdomspensioen. Het belangrijkste verschil is dat een lijfrenteverzekering privé wordt gesloten, terwijl bij pensioen altijd sprake is van een werkgever / werknemer relatie.

Look Through

Bij toepassing van het Look Through principe wordt door de betreffende beleggingsfondsen heen gekeken en vervolgens worden deze componenten toebedeeld naar hun desbetreffende beleggingscategorie.

Middelloon regeling

Een middelloon regeling is een pensioenregeling waarbij de hoogte van het pensioen afhankelijk is van het gemiddelde verdiende loon. Het middelloonsysteem is een vorm van een vaste uitkeringsregeling.

Morgan Stanley Capital International (MSCI)

Dit is een veelgebruikte standaard benchmark voor beleggingsfondsen.

Nabestaandenpensioen

Verzamelnaam voor weduwe-, weduwnaars- en partnerpensioenen, soms ook voor wezenpensioenen.

Ouderdomspensioen

Pensioen, bestemd ter verzorging van de gerechtigde, nadat deze de in de pensioenregeling omschreven pensioenleeftijd heeft bereikt.

Overlevingstafels

Geven aan wat de levens- en sterftkansen zijn van mannen en vrouwen in Nederland afhankelijk van de bereikte leeftijd. Ze worden gebruikt bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen door de actuaris.

Overreserve

Het deel van de reserves van een pensioenfonds waar geen pensioenverplichtingen tegenover staan (ook wel genoemd: extra of algemene reserve).

Over-the-counter (OTC)

De term slaat op financiële transacties die niet via de beurs verlopen, maar die direct tussen twee partijen afgesloten worden.

Portability Richtlijn

Deze richtlijn beoogt pensioenen tussen landen overdraagbaar te maken.

Premiepensioeninstelling (PPI)

Dit is een nieuw type pensioenuitvoerder die vooral relevant is voor de uitvoering van buitenlandse pensioenregelingen.

Premievrije aanspraken

Indien het deelnemerschap aan een pensioenregeling eindigt, anders dan door overlijden of het bereiken van de pensioenleeftijd, verkrijgt de gewezen deelnemer een premievrije aanspraak op ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen.

Rekenrente

De rekenrente is het fictieve percentage dat het belegde pensioenvermogen wordt geacht op te brengen in de toekomst en waarvan bij de berekening van de contante waarden wordt uitgegaan.

Rendement

Het positieve of negatieve resultaat dat een verzekeringsmaatschappij of een pensioenfonds behaalt met de belegging van daartoe beschikbare middelen.

Rentetermijnstructuur (RTS)

De yield curve, of rentetermijnstructuur is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds. Een normale yield curve laat een stijgend verloop zien omdat de spaarrente doorgaans lager is dan de kapitaalmarktrente.

Solvency II

Dit betreft een project van De Nederlandsche Bank om de Europese richtlijnen voor het verzekeringsbedrijf te herzien.

STAR (Stichting van de Arbeid)

Overlegorgaan van centrale organisaties van werkgevers en werknemer. Tevens adviesorgaan van het kabinet op sociaal en arbeidsvoorwaardelijk terrein.

Technisch resultaat

Bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen wordt uitgegaan van veronderstellingen, zoals sterftekansen, invalideringskansen en partnerfrequenties. De financiële consequenties van de afwijkingen van de werkelijkheid ten opzichte van deze veronderstellingen leiden tot technisch resultaat. Onder technisch resultaat worden voorts de verschillen tussen de ontvangen premies en de werkelijke kosten voor de pensioenopbouw verantwoord en de verschillen die ontstaan bij de verwerking van waardeoverdrachten.

TER

TER staat voor total expense ratio en geeft onder meer de kosten weer die de beleggingsmanagers hebben gemaakt voor het voeren van hun (actief) beleid.

Technische voorziening

De vastgestelde balanspost die de gekapitaliseerde waarde (contante waarde) van de opgebouwde pensioenrechten en pensioenaanspraken aangeeft. (zie ook Voorziening pensioenverplichtingen).

Toeslag

Een toeslag is een verhoging van een pensioen of een aanspraak op pensioen, welke is gebaseerd op een in het pensioenreglement omschreven regeling, dan wel op incidentele basis wordt verleend.

Total Return

Het totaalrendement op beleggingen zijnde de directe en de indirecte beleggingsopbrengsten.

Tracking error

De tracking error geeft aan in hoeverre de beleggingsrendementen van de daadwerkelijke aandelenportefeuille afwijken van de strategisch gedefinieerde benchmark.

Ultimate Forward Rate (UFR)

De verwachte risicovrije rente op lange termijn voor lange looptijden. Sinds eind september 2012 wordt in de bepaling van de rentetermijnstructuur (voor looptijden vanaf 20 jaar) mede rekening gehouden met deze verwachting. De Ultimate Forward Rate bedraagt 3,3%.

UPO Uniform Pensioenoverzicht

Het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) informeert een (gewezen) deelnemer en zijn/haar eventuele partner over zijn/haar huidige toekomstige pensioensituatie. Alle pensioenfondsen en verzekeraars gebruiken hetzelfde UPO. Hierdoor zijn de bedragen uit de overzichten makkelijk vergelijkbaar. Ook kunnen de bedragen uit de verschillende overzichten eenvoudig bij elkaar worden opgeteld.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden is een beleggingsterm, en is een verzamelnaam voor leningen, hypotheek en obligaties.

Voorziening pensioenverplichtingen (VPV)

De voorziening pensioenverplichtingen van een pensioenfonds is het bedrag dat aanwezig moet zijn om samen met de in de toekomst nog te ontvangen premies aan de reeds bestaande pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.

Zakelijke waarden

Zakelijke waarden is een verzamelnaam voor: aandelen, aandelen vastgoed, opties en converteerbare obligaties.